

„Fogadd a koronát...”

Programfüzet

„Fogadd a koronát...”

*Ünnep és válság, hagyományok és reformkoncepciók, múltpercepciók és jövőképek
Magyarország utolsó koronázási szertartása körül*

tudományos konferencia
az SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, az MTA-SZTE Vallási
Kultúrakutató Csoport, az SZTE Magyar Jogtörténeti Tanszéke és Európai Jogtörténeti
Tanszéke, az MTA SZAB Jogi Szakbizottsága, az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem és
a Solymossy Sándor Egyesület szervezésében, Szegedért Alapítvány támogatásával

Szeged, 2016. november 23-24-én

Fővédnöke
Habsburg György
rendkívüli és meghatalmazott nagykövet

Konferencia program

Első nap

2016. november 23.

Megnyitó

Szegedi Városháza díszterme, Széchenyi tér 10-12., 6720 Szeged
(10.00 -10.30)

Köszöntők

Prof. Dr. Karsai Krisztina, az SZTE rektorhelyettes asszonya, osztrák tiszteletbeli konzul

Dr. Kozma József, Szeged M.J.V. Kulturális, Oktatási, Idegenforgalmi és Ifjúsági Bizottság elnöke

Habsburg Eilika főhercegné

Pécsi Gusztáv – ifj. Buchner Antal: Koronázási király-himnusz

Előadja: Kovács Botond trombita, Nagy Hunor trombita, Farkas Ákos kürt, Kedves Gergő harsona, Masa Richárd tuba

Plenáris szekció

Szegedi Városháza díszterme, Széchenyi tér 10-12., 6720 Szeged
(10.30 -12.25)

Elnököl: Barna Gábor

10.30-10.50 Landgraf Ildikó: „Vívjon ki békét győzelmes karod” IV. Károly és az utolsó koronázás emléke a magyar populáris olvasmányokban és hatásuk a szóbeli hagyományokra

10.50-11.10 Marjanucz László: IV. Károly trónra lépésének nemzetközi visszhangja

11.10-11.30 Rosselli, Alessandro: The Coronation of Habsburg' Charles (1916) in some Exemples of Contemporary Italian Press

11.30-11.45 Szünet

11.45-12.05 Gerő András: Meghalt a király, éljen a király! Múltpercepció és jövőkép Magyarországon az 1916-os trónváltóáskor

12.05-12.25 Szabó István: Történeti alkotmányunk és az 1921-es trónfosztó törvény

13.45 Kiállítás megnyitó

Szegedi Tudományegyetem Klebelsberg Kuno Könyvtára, 6722 Szeged, Ady tér 10.

Koronázási emlékek. Királykoronázás és patriotizmus a populáris kultúrában c. időszaki kiállítás megnyitója

Megnyitja: Szajbély Mihály, az SZTE BTK dékánja és Pál József, egyetemi tanár

Hol vagytok magyarok (Szent István ének)

előadja kobozkísérettel: Benyó-Korcsmáros Réka népdalénekes

Szekciók

MTA SZAB székház, 6720 Szeged, Somogyi u. 7.

(14.30-19.00)

A szekció: „**Fejére arany koronát helyeztél**” – a rítusról

SZAB Székház, Díszterem

Elnököl: Landgraf Ildikó

14.30-14.50 Barna Gábor: A koronázási szertartás vallási háttéréről és változó rítusairól

14.50-15.10 Ságvári György: Ornátusban, mundérban, díszmagyarban Viseleti reprezentáció IV. Károly koronázásán

15.10-15.30 Hegedűs András: „Nincsen hatalom, csak Istentől.” A királyavatás szertartása, különös tekintettel az 1916. évi koronázásra

15.30-15.40 Vita

15.40-16.00 Szünet

16.00-16.20 Windhager Ákos: IV. Károly koronázási miséje Zenei reprezentáció és kulturális emlékezet

16.20-16.40 Steinmacher Kornélia Nóra: A napsugaras királyné árnyéka

16.40-17.00 Klestenitz Tibor: IV. Károly koronázása a katolikus sajtó tükrében

17.00-17.20 Oláh János: „*Megelőlegezted neki a jó áldását, fejére arany koronát helyezel.*” IV. Károly koronázása a zsinagógai szónoklatokban

17.20-17.40 Kis Olívia: IV. Károly koronázása a zsinagógai liturgia tükrében

17.40-18.00 Vita

B szekció: **Jövőképek és remények a koronázás körül**

SZAB Székház, II. em. 217. terem

Elnököl: Maczó Ferenc

14.30-14.50 Kovács Gergely: Égi, földi koronázás Károly és Zita az életszentség királyi útján

14.50-15.10 Glässer Norbert: Várakozások és megerősítések között A történetiség rendje és a haladás gondolata IV. Károly koronázásának és uralkodói megnyilatkozásainak neológ izraelita sajtóértelmezéseiben

15.10-15.30 Falusi Norbert: A „remény” koronázása Erdélyben az 1916-os magyar-román fegyveres összecsapást követően

15.30-15.40 Vita

15.40-16.00 Szünet

16.00-16.20 Horváth Csaba: „Az új király a jogegyenlőség fölött örködjék” Szociáldemokraták a Monarchia jövőjéről

16.20-16.40 Vita

C1 szekció: A koronázás alkotmány- és jogtörténeti kérdései

SZAB Székház, 110. terem

Elnököl: Szabó István

14.30-14.50 Mezey Barna: Király és fejedelem – eltérő hatalmi legitimációk

14.50-15.10 Beke-Martos Judit – Képeessy Imre: Koronázás a világháború árnyékában – IV. Károly trónra lépése, mint az alkotmányos rend fenntartásának elengedhetetlen mozzanata

15.10-15.30 Antal Tamás: Szilágyi Dezső nézetei a királyról és az alkotmányos kormányzásról

15.30-15.40 Vita

15.40-16.00 Szünet

Elnököl: Mezey Barna

16.00-16.20 Koncz Ibolya Katalin: az utolsó magyar királyné közjogi jogai és kötelezettségei

16.20-16.40 Képes György: A magyar királyok tiszteleti jogai, különös tekintettel a címeikre

16.40-17.00 Petrasovszky Anna: A király egyházkerületi ideológiai megalapozása a 18-19. század során

17.00-17.10 Vita

17.10-17.30 Szünet

Elnököl: Homoki-Nagy Mária

17.30-17.50 Bató Szilvia: „...büntett alanyát nem képezheti...” A király jogállásának büntetőjogi vonatkozásai a régi magyar büntetőjogban

17.50-18.10 Gedeon Magdolna: A királyi ércmonopólium Magyarországon

18.10-18.30 Varga Norbert: Közjogi vita a magyar király állampolgársága körül

18.30-18.50 Balogh Elemér: A „király” az Alkotmánybíróság határozataiban

18.50-19.00 Vita

Filmvetítés

SZAB Székház, Díszterem

19.00 *A Szent Korona és koronázási kincseink nyomában*

Ismeretterjesztő film az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport legfontosabb felfedezéseiről

Rendezte: Bárány Krisztián és Bárány Dániel

Filmvetítés és beszélgetés Dr. Pálffy Gézával, az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport vezetőjével. A beszélgetést Katona Csaba vezeti.

Második nap

2016. november 24.

Szekciók

MTA SZAB székház, 6720 Szeged, Somogyi u. 7.

(9.00-14.00)

A1 szekció: Felekezeti előképek

SZAB Székház, 110. terem

Elnököl: Frauhammer Krisztina

9.00-9.20 Rákossy Anna: Múlt és jelen a koronázási misén Az utolsó magyar király koronázásakor használt kelyhek

9.20-9.40 Lakatos Adél: Zita királyné mesélő trónszéke Az 1916-os királykoronázás Kalocsán őrzött relikviája

9.40-10.00 Cselényi István Gábor: Mária Terézia és a görög katolikus egyház

10.00-10.10 Vita

10.10-10.30 Szünet

A2 szekció: Koronázás és politikum

SZAB Székház, 110. terem

Elnököl: Simon András

10.30-10.50 Ligeti Dávid: Hadtestparancsnokból Legfelsőbb Hadúr IV. Károly a Nagy Háború harmadik évében

10.50-11.10 Sipos József: IV. Károly utolsó kormányalakítási tárgyalásai 1918 október végén és a pártok

11.10-11.20 Vita

11.20-11.40 Szünet

11.40-12.00 Cora Zoltán: IV. Károly megkoronázásának visszhangjai Nagy-Britanniában

12.00-12.20 Gulyás László: IV. Károly kísérlete a Nagy Háborúból történő kilépésre: A Sixtus-ügy

12.20-12.40 Zima András: A koronázás szekuláris és vallásos cionista sajtóolvasatai

12.40-13.00 Vita

B szekció: Muzealizálás, közösségi emlékezet

SZAB Székház, Díszterem

Elnököl: Deák Ágnes

9.00-9.20 Závodi Szilvia: Az utolsó királykoronázás propagandájának tárgyi emlékei

9.20-9.40 Ivancsó István: Boldog IV. Károly királyunk koronázásának s élete eseményeinek reminiszcenciái a magyar görög katolikus dokumentáció tükrében

9.40-10.00 Bíró Ákos: A Károly Csapatkereszt megalapítása és jelentősége IV. Károly uralkodása idején és a világháborút követő években

10.00-10.10 Vita

10.10-10.30 Szünet

10.30-10.50 Kelemen Zoltán: IV. Károly koronázása Krúdy Gyula riportjainak, emlékezéseinek tükrében

10.50-11.10 Jakab Albert Zsolt: A millennium és az utolsó koronázás emlékezete A királyhűség narratívumai és emlékezési alakzatai Kolozsváron

11.10-11.30 Mód László: IV. Károly trónralépésének helyi percepciói – Csongrád megyei példák

11.30-11.40 Vita

11.40-12.00 Szünet

12.00-12.20 Maczó Ferenc: Erzsébet örökében Zita királyné emlékezete

12.20 -12.40 Vér Eszter Virág: „... bizonyos reprezentatív kötelességeket teljesített, végtelen női tapintattal...” A királynéi szerepkör „realizálódása” a 19. század második felében

12.40-13.00 Vajda András: Az utolsó magyar király emlékezetének kultiválása a világhálón

13.00-13.20 Vita

C szekció: **A Habsburg-múlt emlékezeti kánonjai**

SZAB Székház, II. em. 217. terem

Elnököl: Pál József

9.00-9.20 A. Gergely András: Politikai konzervativizmus és mentális magatartás-modellek a reform, ünnep és lojalitás értékrendjében

9.20-9.40 Lányi Gusztáv: A Magyar Szent Korona és IV. Károly a „Szakrális Köztársaság” utópiája Történelmi szociálpszichológiai elemzés

9.40-10.00 Miklós Péter: A legitimista Mindszenty József

10.00-10.10 Vita

10.10-10.30 Szünet

10.30-10.50 Pallagi Mária: Ferenc József 2016 – Mítosz és valóság

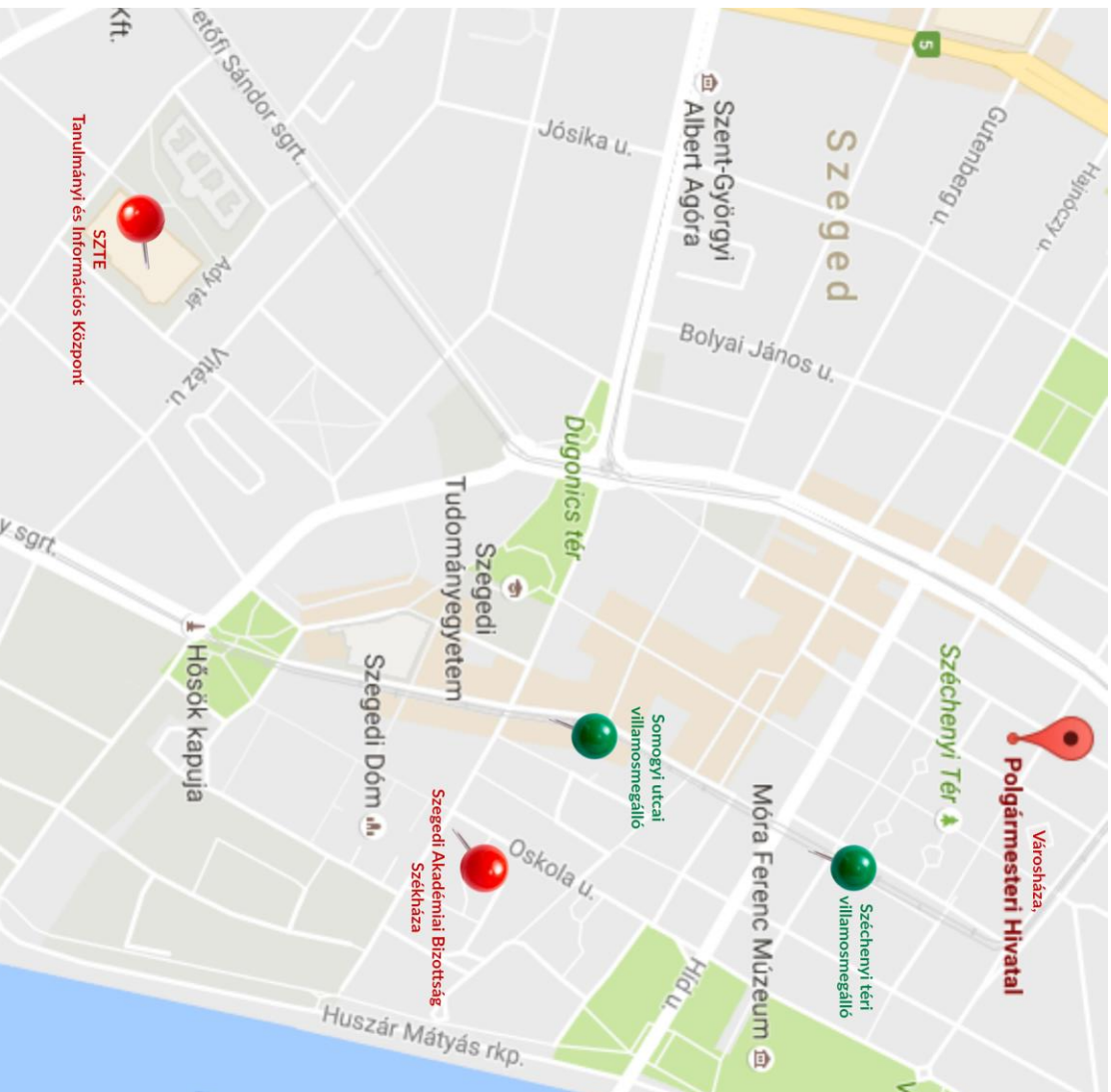
10.50-11.10 Kovács Anita: A király nyomában Ferenc József szegedi emlékezete

11.10-11.30 Klamár Balázs: Gödöllő és Erzsébet Egy kultusz és rítus társadalmi beágyazottsága

11.30-11.50 Vita

13.30 **Zárszó**

SZAB Székház, Díszterem

- a vasútállomásról
legegyyszerűbben az **1-es vagy
2-es villamossal** jutnak be a
belvárosba, a konferencia
helyszínéire (közvetlenül a
pályaudvar elől indul)

- a **Városházára** (a meg-
nyitóra) érkezőknek érdemes
a **Széchenyi térig** utazniuk,
onnan a parkon át egy rövid
sétával elérhető a Városháza

- aki később, a **SZAB
Székházba** érkezik, a
Somogyi utcai megállónál
kell leszállnia

REZÜMÉK

A. Gergely András
(ELTE TÁTK Kulturális Antropológia Tanszék)

Politikai konzervativizmus és mentális magatartás-modellek a reform, ünnep és lojalitás értékrendjében

Az utolsó király- és királyné-koronázás történeti időpontja csupán jelképes, de annál jelentésteljesebb aktusa a monarchikus függésrend fölszámolódásának, mivelhogy a rá következő éveket már a szakítás törekvései töltik ki, melyeket betetőz a háború végi katonai-politikai válsághelyzet és összeomlás. Eközben azonban látenciában ugyan, de végbemegy a lojalitás/royalitás és a modern konzervativizmus megütközése is a színpalak mögött, majd a parlamentáris rendszer díszletei között hasonlóképpen. A kétéves császárság-királyság időtartama alatt uralkodói reform-sikerek és magyar himnuszos koronázás részese lehetett IV. Károly, s emiatt talán korántsem izgatta igazán, hogy a polgárosodó Magyarország rendi szerkezete megdőlni látszik, a társadalmi tagozódás oszlopai sorra dőlnek, s a politikai konzervativizmus a liberális szabadgondolattól elszakadó értékvilágot épít ki. A mentális magatartás-modellek új korszakának mentális alapjairól szólva olyan kommunikatív rendi ideál vereségének és átformálódásának időszakát láthatjuk ekkor, melynek máig hatóan ülnek hatásai a közgondolkodásban és politikai kultúrában...

Antal Tamás
(SZTE ÁJTK Európai Jogtörténeti Tanszék)

„Szilágyi Dezső nézetei a királyról és az alkotmányos kormányzásról”

Szilágyi Dezső jogtudósként és politikusként egyaránt sokat foglalkozott a parlamentáris monarchia jogintézményeivel, benne az uralkodó és a kormány tevékenységével, annak egymáshoz, valamint az egyéb hatalmi ágakhoz való viszonyával. Nézetei közül – melyeket a budapesti egyetemi katedrán a politikatan nyilvános, rendes tanáraként, és az országgyűlésben képviselőként, illetve igazságügy-miniszterként fejtett ki – a korlátolt monarchia jelentőségéről, továbbá a konkrétan Ferenc Józsefhez fűződő viszonyáról szövegek az általa elmondott millenáris hódolatra is kitérve.

Balogh Elemér
(SZTE ÁJTK Európai Jogtörténeti Tanszék)

A „király” az Alkotmánybíróság határozataiban

A konferencia témája inspirálta a témaválasztást: a magyar Alkotmánybíróság tagjaként (2005–2014) gyakorta találkoztam olyan ügyekkel, amelyekben kardinális történelmi, jogtörténeti intézmények is felbukkantak. Ezek sorában unikális jelenség volt az államfői pozíció alkotmányjogi értékelése, s ezek sodrában rendre felbukkant az államfői tisztség hajdanvolt megtestesítője, a király.

Mintegy tucatnyi alkotmánybíróági döntésben szerepel a király, ami nem sok. Mutatja, hogy csak ritka alkalmak vezettek e letűnt alkotmányos intézmény fölidezésére, de akkor mindig fontos szerepet kapott. Elmondható, hogy republikánus államberendezkedésünk állami reprezentánsának, a köztársasági elnöknek jogköre elemzésekor került szóba a történelmi jogelőd intézmény, a király. Számos hasonlóságra és nem lényegtelen különbségekre is rámutatott az Alkotmánybíróság. Kijelenthető, hogy a király intézménye alkotmányjogi tartalmát tekintve olyan kiforrott jogintézménnyé szilárdult hazánkban (is) az évszázadok során, hogy – különösen az alkotmányosnak tekinthető királyság korszakában, a dualizmus idején – a köztársasági elnökkel való egybevetésnek józan alapja van. A király alkotmányos jogállása viszonyítási pont lehetett a modern köztársasági elnök joghelyzete elemzésekor is. További jelentőséget ad ennek az elemzésnek az a közismert újabb körülmény, hogy hatályos alkotmányunk, az Alaptörvény *R) cikkének* (3) bekezdésében ezt olvassuk: „Az Alaptörvény rendelkezéseit azok céljával, a benne foglalt Nemzeti hitvallással és történelmi alkotmányunk vívmányaival összhangban kell értelmezni.” Az előadásban kitérek arra is, hogy a „király” jogintézménye miként illeszthető ebbe a kontextusba.

Barna Gábor

(SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék,
MTA-SZTE Vallási Kultúrákutató Csoport)

A koronázási szertartás vallási háttéréről és változó rítusairól

Az előadás röviden áttekinti vallástörténeti szempontból a korona ~ koronázás rítusát. Megmutatja párhuzamait az elmúlt ezer év keleti és nyugati liturgiájában, kialakult ünnepeiben (Jézus Király ünnepe, Mária megkoronázása). - Az uralkodók megkoronázásának szertartása Keletről, a bizánci liturgiából származik. Nyugaton a királyok koronázását a gallikán liturgia területén pedig már a 7. században bevezették. A királyi korona fölhelyezése mellett Nyugaton mindig megemlítik a királyok szentelt olajjal történő fölkenését. A német-római császárok koronázásának sajátos módja alakult ki. Ebben a császárt nemcsak megkoronázzák, hanem fején krizmával megkenik, mint ahogy a püspököt, utána pedig megkenik a jobb karját és vállait a katekumenek olajával. Litániák éneklése alatt megkapja a megáldott kardot, a királyi jogart és a világot jelképező országalmát. A királyok megkoronázása az olajjal megkenés révén mintegy felszentelés volt, ezért a középkori Európában a megkoronázott királyokat „szent királyoknak, fölkent és szent királyoknak, őzsentségének, szentnek, legszentebbnek” nevezték. A 20. századra a királykoronázásnak ezzel a módjával felhagytak, még a katolikus királyok esetében is. Az utolsó, római rítus szerint megkoronázott király a magyar IV. Károly volt 1916-ban.

„...büntett alanyát nem képezheti...”

A király jogállásának büntetőjogi vonatkozásai a régi magyar büntetőjogban

A sikeres kodifikáció előtti magyar büntetőjogi gondolkodás egyik alaptétele a koronás uralkodó speciális büntetőjogi helyzete. Ez egyrészt jelenti a fokozott büntetőjogi védelmét a felségsértés tényállásával, itt passzív alanyaként és sértettként jelenik meg a király. Másrészt kivételes helyzetet teremt a büntetőjog-tudomány azzal, hogy az uralkodó nem lehet bűncselekmény elkövetője. Vuchetich Mátyástól Schnierer Aladárig a hazai büntetőjogi szerzők nagy vonalakban egyezően, de eltérő hangsúlyokkal zárják ki azt, hogy a magyar király bármilyen cselekménye kapcsán felmerülhessen a büntetőjogi felelősség kérdése. Az előadás ezt problémakört járja körül a közjogi és a perjogi vonatkozásaival együtt.

Beke-Martos Judit – Képesy Imre

(Eötvös Loránd Tudományegyetem, Ruhr-Universität Bochum – ELTE AJK Magyar Állam- és Jogtörténeti Tanszék)

Koronázás a világháború árnyékában – IV. Károly trónra lépése, mint az alkotmányos rend fenntartásának elengedhetetlen mozzanata

Az 1867-es kiegyezéssel létrejött Osztrák-Magyar Monarchia államfője egy személyben volt a megkoronázott magyar király és a meg-nem-koronázott osztrák császár. Ferenc József majdnem ötven évig töltötte be ezt a két államfői pozíciót, és ezen időszak alatt a két országot összekötő perszónálunió tulajdonképpen reálunióvá erősödött. Ez a fejlődés több kritikát és konfliktust szított, így Ferenc József 1916. november 21-én bekövetkezett halála lehetőséget nyithatott volna a változtatásra. A trónörökös megkoronázásának részleteiről azonban az uralkodó halálát követő napon megkezdődtek a tárgyalások, és látszólag kérdés sem fért IV. Károly magyar trónra formált igényéhez, sem pedig megkoronázásának tényéhez. Mindez magyarázható azzal, hogy a világháború harmadik évében járó államalakulat számára szükséges volt a közjogi helyzet mielőbbi tisztázása, és nem hagyható említés nélkül az sem, hogy a Ferenc József által gyakorolt államfői hatalom külügyi- és hadügyi kérdésekben szinte abszolút volt. A háborús helyzet, a költségvetés jóváhagyásának szükségessége és a Monarchia egységének biztosítása elengedhetlenné tette az alkotmányos rend fenntartását, ami magába foglalta az uralkodói hatalomlegitimáció koronázással történő kiteljesítését.

A Károly Csapatkereszt megalapítása és jelentősége IV. Károly uralkodása idején és a világháborút követő években

Ő apostoli királyi Felsége IV. Károly több háborús kitüntetést alapított, illetve alakított át, minden esetben szem előtt tartva a Monarchia dualista státuszát, és Magyarország közjogi különállásának jelentőségét. Ez többek között abban is érvényre jutott, hogy az addig német nyelvű feliratokat hordozó jelvények feliratát a közös államberendezkedéshez jobban illeszkedő, senkit sem sértő latinra cserélte, ahol pedig mód volt rá, ott megjelenítette a Szent Koronát. Az által alapított kitüntetések közül a legikonikusabb a Károly Csapatkereszt volt, mely egyszerű kivitele ellenére a Monarchia minden katonájának áhított kitüntetése volt, hiszen kizárólag a lövészárkokban, a fronton töltött legkevesebb 12 heti frontszolgálattal lehetett kiérdemelni; a törzstiszti karban is már igen ritkán, a tábormoki karban pedig csak elvétve érdemelhetők ki, és látható jele volt annak, hogy viselője nem a hátszágban megbúvó örömkatona, hanem igazi frontharcos volt. Az összeomlás után a kitüntetés magas presztízse megmaradt, sőt, a Horthy-korszakban tovább növekedett; az állam viselőit számos kedvezményben részesített, és a zsidóüldözés első, még kivételeket engedélyező szakaszában elsősorban ez a Boldog IV. Károly nevét viselő kitüntetés jelenthetett mentesítést a magyar zsidóságot sújtó jogfosztó intézkedések alól. Előadásomban és a kapcsolódó cikkben a Károly Csapatkeresztet és történetét szeretném bemutatni, különös tekintettel arra az időszakra, amikor az üldözött magyar zsidóság számára e jelvény birtoklása volt az egyik mentsvár az üldöztetések előtt.

Cora Zoltán

(SZTE-BTK Angol-Amerikai Intézet)

IV. Károly megkoronázásának visszhangjai Nagy-Britanniában

Az előadás az utolsó magyar király, IV. Károly koronázási szertartásának brit sajtóvisszhangjait és recepcióját vizsgálja, melynek során kitér az esemény korabeli történeti diskurzusokban elfoglalt helyére is. Továbbá elemzi, hogy ezt a percepciót mennyiben befolyásolhatta Nagy-Britannia Monarchiával fennálló hadiállapota az első világháború idején. Amellett érvelek, hogy ellenséges státusza ellenére – mint ez több történeti munkából is kirajzolódik – Károly megítélése egyáltalán nem volt egyértelműen negatív. Ebben igen jelentős szerepet játszott felesége, Zita, Bourbon hercegnő, valamint két sógora, akik a belga hadseregben szolgáltak. Részben a pozitív francia és belga fogadtatással párhuzamosan, a koronásárol szóló brit hírekben a *The New Statesman* egyenesen Mitteleuropa új reményének nevezte Károlyt. Ugyanakkor más lapok mérsékeltbb álláspontot foglaltak el. Habár elméletileg felvetették egy új monarchikus politika kialakításának lehetőségét, mégsem fűztek reményeket egy radikális politikai fordulathoz. Így a *Daily Telegraph* már kritikusabbak volt a tekintetben, hogy Károly megfontolt, bölcs és kiegyensúlyozott személyisége mennyiben hozhat változást a Monarchia külpolitikájában, különösen a németekkel fennálló szövetség kérdésében, mely számos korabeli és későbbi történeti munka egyik központi felvetése is a koronázással és a dinasztia túlélési

esélyeivel kapcsolatban. Ez utóbbi kritikák részben helytállóak voltak, hiszen ahhoz, hogy Károly az 1916-os koronázást követő hazai és nemzetközi fejleményekkel sikeresen megbirkózzon, megfelelő felkészültségre, alkalmas lehetőségekre és jelentős politikusi képességekre lett volna szüksége. Az elsővel nem rendelkezett, a másodikat több esetben nem ragadta meg, a harmadikról pedig kevéssé tett tanúbizonyságot.

Cselényi István Gábor

(Magyarországi Aquinói Szent Tamás Társaság)

Mária Terézia és a görög katolikus egyház

A 18. sz. utolsó negyedéig a magyarországi görög katolikus egyház széttagolt volt, helyzete pedig rendezetlen. Mária Terézia 1773. február 23-án kiadott dekrétumával szinódusra hívta meg a keleti szertartású katolikus püspököket. A bécsi horvát kollégiumban tartott konferencián részt vett Bacsinzky András munkácsi, Grigoriu Maior fogarasi, Vaszilije Bozsicskovics szvidnici püspök és a többi egyházmegye képviselője. Az értekezlet 1773. március 1-jén kezdődött és május 6-án fejeződött be. A királynőnek az volt a kívánsága, hogy a főpásztorok az ünnepek számát 16-ra csökkentsék. Ez meg is történt. A szinódus foglalkozott a szertartási könyvekkel, a papság helyzetével (akik ezután elnyerték a királyi kiváltságlevelet), valamint a latin és görög szertartásúak viszonyával. Mária Terézia 1773. június 28-án hagyta jóvá a zsinat határozatait. A püspökök szinódusa új korszak kezdetét jelentette a magyarországi görög katolikusok történetében. Így fejlődése sokat köszönhetett a Habsburg ház kezdeményezőkétségének.

Falusi Norbert

(SZTE-BTK Történelemtudományi
Doktori Iskola Modernkori Program)

A „remény” koronázása Erdélyben az 1916-os magyar-román fegyveres összecsapást követően

Az első világháborús tapasztalatát a Magyar Királyság civil lakossága első alkalommal az erdélyi román betöréskor tapasztalhatta meg közvetlenül 1916-ban. Bár a hadműveletek egy aránylag szűk sávban és rövid ideig zajlottak, az események mégis mély nyomot hagytak az erdélyi magyarságban. A betörés elől több százezer székely-magyar és szász civil menekült Kolozsvár és Budapest felé. A menekültek kálváriája komoly ijedelmet okozott, amely „Erdély romlását” vizionálta. Erdély 1916-tól katonailag, politikailag és szimbolikusan is hadszíntérre vált a magyar és a román nemzetépítés egymás ellen ható konfliktusos folyamatában. Az erdélyi magyarság számára a háború árnyékában és a gyanakvással terhelt magyar-román együttélés immár nyíltan ellenségessé válásának időszakában a királyi koronázási ünnep jelentősége felértékelődött. Az új király trónra lépése és a koronázási aktus egyben politikai cselekvés volt. Egyszerre legitímálta az uralkodó családhoz való lojális viszonyt és szimbolizálta a nemzet nagyságába, dicsőséges múltjába, jelenébe és jövőjébe vetett hitet, megerősítve az emlékezőcsoport identitását. Egy háborúban pedig mi sem kell leginkább, mint remény, amely

értelmet adhat az irracionálisban. Az első világháború alatt sorra kerülő koronázási ünnep koreográfiáját alapos gondossággal készítették elő. A budapesti ünnepségsorozat lebonyolításában többek között a transzilvanista Kós Károly építész, író a királyi koronázási domb megtervezésével bízták meg. Az ország egységét a koronázási domb szimbolizálta, a földet részben Erdély azon részéből szállították, ahol egy-egy dicsőséges csata vagy emlékeztető esemény történt. Például Radnótról, ahonnan elindult II. Rákóczi Ferenc a fejedelmválasztó országgyűlésre, a kökösi hídfő mellől, ahol az ágyúöntő Gábor Áron honvédőrnagy hősi halált halt, a magyarósi csataterőről, ahol 1916 őszén a román betörés idején kemény harcok folytak vagy a brassói Cenk-tetőről, ahol a románok 1916-ban a város elfoglalásakor felrobbantották a millenniumi Árpád- emléket, stb. Előadásomban arra fókuszálok, hogy miként volt jelen és mit jelentett az erdélyi magyar közbeszédben és gondolkodásban a koronázási ünnepség, milyen reményeket és elvárásokat fogalmaztak meg vele kapcsolatosan. Előadásom forrásait elsősorban a korabeli erdélyi magyar nyelvű sajtó és a politikai pártok reakciója alkotják.

Gedeon Magdolna
(ME AJK Jogelméleti és Jogszociológiai Tanszék)

A királyi ércmonopólium Magyarországon

Máig vitatott kérdés, hogy a királyt milyen alapon illette meg a földben talált ércek feletti jogosultság, azaz milyen alapon különült el egymástól a földbirtok és a benne található ércek feletti rendelkezési jog. I. Károly 1325-ben a kibányászott nemesércek szabad forgalmazását is megszüntette a királyi nemesérc-monopólium bevezetésével. A monopóliumot az ércbeváltás szabályozásával, valamint büntetőjogi eszközökkel igyekeztek fenntartani. Az ércbeváltási ár meghatározása arra is lehetőséget adott, hogy a király a bányászatban résztvevő, anyagi gondokkal küszködő vállalkozások számára segítséget nyújtson. A Habsburg házból származó uralkodók idején a király jogállására vonatkozó magyar és osztrák álláspont különbözősége abban a kérdésben is megmutatkozott, hogy a királyt megillető, a bányászatból és az ércmonopóliumból befolyó hasznok felhasználásáról az uralkodó a rendekkel együtt vagy egyedül, saját belátása szerint dönthetett-e.

Gerő András
(Habsburg Történeti Intézet)

Meghalt a király, éljen a király! Múltpercepció és jövőkép Magyarországon az 1916-os trónváltáskor

Az előadás időbeli fókuszpontja a Ferenc József halála (1916. november 21.) és IV. Károly megkoronázása (1916. december 30.) közti időszak. A felhasznált forrásanyag döntően a korabeli magyar sajtó. Az előadás bevezető részében egyfajta nemzetközi nagypolitikai horizontba emeli a trónváltást, s azt elemzi, hogy a korabeli háborús Európában hogyan nézett ki az Osztrák–Magyar Monarchia helyzete. Figyelembe véve a kulturális, cenzurális és büntetőjogi kötöttségeket az előadás feltárja és elemzi azt a szellemi-politikai spektrumot, amelyen belül az uralkodó halála után a császár-királyt és korát értékelték. A koronázás

tekintetében az előadás kitér arra, hogy az 1867-es koronázáshoz képest az 1916-os esetben milyen változások voltak és arra is, hogy a koronázás mennyiben jelezte egy korszak végét, illetve mennyiben bizonyult egy már sokak által túlhaladottnak érzett világ társadalmi önreprezentációjának. Az előadás feltárja és elemzi azt, hogy a nyilvánosságban milyen elvárások fogalmazódtak meg a trónra lépő uralkodóval szemben – beleértve ebbe azt is, hogy a későbbiekben széttartó életutakat megjelenítő emberek mennyire közös követelményeket támasztottak az új királlyal szemben; mennyiben kívánták vele tudatni, hogy a régi világ lehet, hogy szép volt, de folytathatatlan.

Glässer Norbert

(SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék,
MTA-SZTE Vallási Kultúrakutató Csoport)

Várákosok és megerősítések között
A történetiség rendje és a haladás gondolata IV. Károly koronázásának és uralkodói megnyilatkozásainak neológ izraelita sajtóértelmezéseiben

Az izraelita felekezet Magyarországon a bevett felekezetek sorában saját kereteihez igazította és átértelmezte az államiságot jelképező, római katolikus miséhez kötött koronázási rítust. A neológ izraelita sajtó a felekezeti keretek között megvalósuló lojalitás és hódolat reprezentációs fóruma lett. A koronás fő tisztelete a judaizmus vallási hagyományaiból eredt, ugyanakkor a koronázás értelmezései az új izraelita irányzati intézményrendszernek a modern polgári állam kereteivel egyidejű kiépülésére is utaltak. IV. Károly alakjához a koronázás cikkeiben és a későbbi olvasatokban is a jogegyenlőség kiteljesítőjének, a felekezeti béke őrzőjének szerepe társult. Mindez a király újszerű világszemléletéből, személyes meggyőződéséből fakadt a neológ publicisták szerint. Egyértelmű különbséget tettek a vallási hagyomány okán megadandó tisztelet és hódolat – amelyre példaként Mátyás király és Ferenc József koronázási szertartását idézték – valamint az állampolgári és felekezeti egyenjogúsítás alapjain álló koronázási részvétel között. Az 1916. év végén tartott koronázást a magyar zsidók a nemzet részeként élték meg, s tartották fontosnak, a publicista neológ rabbik olvasatában. IV. Károly alakja – zsidóság irányában tett szimbolikus kijelentéseinek folyamatos felmutatásával – így a történelmi fejlődés ívét jelenítette meg, melyben a zsidóság polgárjogot nyert, a nemzet részévé vált.

Gulyás László

(Szegedi Tudományegyetem Mérnöki Kar)

IV. Károly kísérlete a Nagy Háborúból történő kilépésre
A Sixtus-ügy

IV. Károly gondolatvilágában trónra lépése után egyre határozottabb alakot öltött egy az Osztrák-Magyar Monarchia és az Antant között kötendő különbéke elképzelése. Ezért a belga hadseregben szolgáló sógorai Sixtus és Xavér közvetítésével 1916 végén titkos béketárgyalásokat kezdeményezett Párizssal. Ennek jegyében több jegyzék- és levélváltásra

került sor francia politikusokkal. Ennek során IV. Károly 1917. március 24-én saját kézzel írt levelet Poincaré köztársasági elnöknek. A Sixtus-féle titkos tárgyalások 1917 júniusára eredménytelenül zárultak, nem sikerült az osztrák különbékéről megállapodni. A történet azonban ezzel nem ért véget: Miután Czernin a Monarchia külügyminisztere egy 1918. április 2-án tartott nyilvános beszédében azt mondta, hogy Clemenceau francia miniszterelnök titokban békét kért a Monarchiától, Clemenceau 1918. április 12-én nyilvánosságra hozta Károly március 24-i levelét. Ezzel végleg megghiúsult egy osztrák különbéke lehetősége, ráadásul a Monarchia rendkívül kínos helyzetbe került német szövetségese előtt. Előadásunkban a Sixtus-féle titkos tárgyalásokat mutatjuk be részletesen, külön kitérve a március 24-i Károly levél tartalmára.

Hegedűs András

(Prímási Levéltár)

„Nincsen hatalom, csak Istentől.”

A királyavatás szertartása, különös tekintettel az 1916. évi koronázásra

Magyarország királyait a középkortól egészen a XX. századig – a változó helyszínektől eltekintve – nagyjából azonos szertartásrend szerint koronázták meg. Ennek legfőbb oka, hogy a ceremónia a Pontificale Romanum szerint ment végbe, hiszen a koronázás vagy más néven királyavatás olyan egyházi szertartás, amely közjogi funkcióval bírt.

Az előadás mindenek előtt az 1916. évi egyházi szertartásrendet kívánja áttekinteni, megemlítve az állami, vagy más néven, világi ceremónia elemeit is, amelyek egysége a magyar uralkodó-koronázásokat még európai szempontból is különleges és rendkívül impozáns rituálévá tette.

Horváth Csaba

(Pannon Oktatási Központ, SZTE-BTK TDI Modernkori Program)

„Az új király a jogegyenlőség fölött örködjék”

Szociáldemokraták a Monarchia jövőjéről

A magyarországi szociáldemokrácia a századfordulótól követte az európai munkásmozgalomban zajló változásokat. Ennek legfőbb jellemzője a *szociális forradalmi jövőkép* távlativá válása volt, amellyel párhuzamosan a munkásmozgalom proletár ellenkultúrája megkezdte integrációját az állami-nemzeti keretben létező politikai közösségekbe. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt 1905-től, a politikai válság kibontakozásától kezdve megkerülhetetlen tényezője a magyarországi politikai életnek. Ugyanakkor a politikai közösség terébe történő belépésétől a Nagy Háborúig integrációja nem valósult meg. Az egész magyar politikai közösség válságjeleként értelmezhető, hogy a politikai közösség határán mozgó elemek integrációja nem történt meg. A magyarországi politikai közösség határán a szociáldemokraták és az uralkodó politikai osztály narratívája nem talált közös értelmezési pontokat. Problématalátásuk, politikai nyelvük eltérő jövőképek köré szerveződött. Előadásomban két problémára fókuszálok. Az uralkodóváltás szociáldemokrata

értékelése, az új királlyal szemben támasztott szociáldemokrata igények és reménységek mellett a Monarchia jövőjével kapcsolatban a Nagy Háború alatt megfogalmazott szociáldemokrata jövőképet és annak változását mutatom be. Előadásom forrásait a szociáldemokrata mozgalom sajtóban megjelent írásai, valamint a mozgalom jegyzőkönyvei alkotják. (Népszava, Szocializmus, Huszadik Század, Die Neue Zeit)

Ivancsó István

(Szent Atanáz Görög Katolikus Hittudományi Főiskola)

Boldog IV. Károly királyunk koronázásának s élete eseményeinek reminiscenciái a magyar görög katolikus dokumentáció tükrében

Amikor utolsó apostoli királyunk – immár Boldog – IV. Károly koronázása még a trianoni gyászos esemény előtt megtörtént – 1916. december 30-án –, a történelmi Magyarország területén nyolc bizánci szertartású egyházmegye létezett, összesen kilenc görög katolikus püspökkel. A római katolikus egyháznak ekkor harminc megyéspüspöke volt. Az ország 20 milliót meghaladó lakosságának pedig mintegy egytizede tartozott a görög katolikus egyházhoz. Ezek fényében jelentős aránynak tűnik, hogy a koronázás ünnepségén – a korabeli filmfelvétel, illetve fényképek tanúskodása alapján – négy görög katolikus püspök is részt vett.

Jelen dolgozatomban a királykoronázási ünnepségre vonatkozó görög katolikus dokumentumokat igyekeztem bemutatni. A Miklósy István hajdúdorogi megyéspüspökre vonatkozó dokumentumok hiánytalanul megtalálhatóak a püspöki levéltárban, illetve az ő körleveleiben. Megjegyzendő, hogy a koronázás idején még viszonylag „új” egyházmegye nem rendelkezett önálló sajtóorgániummal. Mivel a munkácsi egyházmegye volt az 1912-ben alapított hajdúdoroginak az anyaegyházmegyéje, számunkra a Papp Antal munkácsi püspöknek a koronázással kapcsolatos rendelkezései szintén fontosak. A körlevelei mellett az akkori – Ungváron megjelenő – görög katolikus sajtóbeli híradások segítenek a kép teljesebbé tételében.

Mivel Károly király csak rövid ideig állhatott az ország élén, távozása után Miklósy püspöknek rendelkeznie kellett a görög katolikus liturgiában oly gyakori említéseiről is. Általánosan az mondható, hogy a „király”, illetve „uralkodó” szót az „ország”, illetve a „haza” szóval helyettesítette. Fontos, hogy IV. Károly királlyal, illetve az uralkodóházzal kapcsolatban egyéb rendelkezéseket is adott ki: születés- és névnapra, illetve a halálra és a halotti évfordulóra vonatkozóan.

Jakab Albert Zsolt

(Nemzeti Kisebbségkutató Intézet)

A millennium és az utolsó koronázás emlékezete. A királyhűség narratívumai és emlékezési alakzatai Kolozsváron

A millenniumi ünnepségek és az utolsó királykoronázás az eltelt évszázadok és a felhalmozott történelmi múlt nemzeti értelmezését tették szükségessé. A kiegyezés útján dualista államszövetségre lépő Magyarország egyik legszembetűnőbb törekvése a nemzeti emancipáció

megtartása, folyamatos felmutatása volt. Ennek a nemzeti eszmének, illetve a királyhűségnek a széleskörű felépítésére és megélésére kínákozott lehetőség az ezredéves múlt, illetve a koronázás megünneplésével.

Az előadás azt mutatja be, hogy milyen emlékezési stratégiák és alakzatok érvényesültek Kolozsváron az 1896-os emlékvéhez kötődő ünnepek során, illetve milyen retorikai alakzatokban szerveződött a királyhűség narratív megjelenítése. Arra keresi a választ, hogy a honfoglalás évfordulójának, illetve az utolsó királykoronázás országos ünnepét hogyan élte, jelenítette meg a város; milyen szereplői, eseményei (rítusai), csatornái/médiiumai/alakzatai és eljárásai voltak a millennium és a koronázás ünneplésének a lokális társadalomban, hogyan sajátították ki és szervezték újra a lokális teret; milyen társadalmi igényeket és funkciókat elégítettek ki; milyen múlt(ka)t elevenítettek meg és milyen én- és jövőképet termeltek és legitimáltak az ünnepek eseményei.

I. Ferenc József király háromszor járt Kolozsváron. Az ő és Erzsébet királyné alakja mint az ország kegyes patrónusai vonultak be a nemzeti emlékezetbe. Az 1914-től trónörökös-pár, majd 1916-tól új királyi pár alakja, illetve személyi kultuszaik ezekhez az előképekhez próbáltak igazodni, ezekbe próbáltak integrálódni; mindezeket a királyi pár jótékonykodásai, kórházlátogatásai stb., illetve az erdélyi (segély)egylet működtetése is kiszolgálni hivatott.

A kilátástalan világháborús időszakban megejtett koronázási ünnepség a király beiktatása mellett az ország egységét, elköteleződését is fel kívánta mutatni. Kolozsvár városa és Kolozs megye hosszas és a nyilvánosságban zajló előkészületek megtételével készülődött a koronázásra. Ennek a szimbolikus politikai aktusnak helyi vonatkozásait, lecsapódásait is elemezni és értelmezni kívánja az előadás.

Kelemen Zoltán

(SZTE BTK Összehasonlító Irodalomtudományi Tanszék)

IV. Károly koronázása Krúdy Gyula riportjainak, emlékezéseinek tükrében

1918-ban leköszönt a trónról az utolsó magyar király. Habsburg Károly, aki IV. Károly néven uralkodott népein két évig. Évezredes államforma és életrend látszott megszűnni néhány nap leforgása alatt. A változás jelei azonban már jóval azelőtt jelentkeztek. Kevesen olvastak a jelekben, és csak sokkal később derült ki: néhány szemtanú pontosan látta az eseményeket. Talán Krúdy Gyula riportjaival kapcsolatban is ezt lehet mondani, melyeket Bécsben és Budapesten készített 1916. folyamán IV. Károly koronázásáról. (Ez utóbbi riportsorozatot a későbbi években jelentősen kibővítette, valamint a '20-as évek Krúdy-prózájának megfelelően átstilizálta.) Az előadás Krúdy műveinek imaginárius történelmi lehetőségeit latolgatja, rámutatva a szerző fikciós narratívájának sokrétűségére. Arra, hogy Krúdy következetesen használja írásművészetében a különböző társadalmi és esztétikai rétegekhez köthető elbeszélői formákat – módokat. Történelmi narratívájában sűrítetten található meg a babona, az etnografikus hagyomány, a népies-népszerű történelem, a lélektani kutatások, de különböző populáris műfajok (pl. az operett, az olcsó filléres ponyvák), de akár a tréfa, a vicc is. Mindezzel, és saját mitikus szemléletmódjával, mely minden történelmi (és Habsburg tárgyú) munkájában tetten érhető teremt meg a történelmi valóságnál számára inkább igazolható teremtett világ valóságát. IV. Károly koronázásáról gyakorta gunyoros hangnemben közvetít. Képei olcsó olajnyomatok is lehetnének nyárspolgári hálósobák falán, vagy konyhai falvédőre hímezve. Tudva-tudatlanul szoros (kritikai) kapcsolatot tart fenn a giccs-csel, illetve

annak olyan típusú reprezentációjával, mely a 20. század elejének osztrák teoretikusaira (pl. Karl Kraus) jellemző.

IV. Károly koronázását többször, több szempontból megörökítette Krúdy, még 1931 és 1932 között is. Kétségesse teszi, hogy az esemény „jelentős” lehetett-e, hiszen az utolsó magyar uralkodó nem tudott cselekedeteivel *jelentőséget*, azaz *jelentést* társítani a szakrális rituáléhoz szerinte. Számára sorsszerű jelzés lehetett, hogy a Habsburgok magyarországi uralmának megszilárdítása egy Habsburg „száműzetésével” kezdődik, mint ahogy „száműzetéssel” végződik a magyarországi Habsburgok története, ha IV. Károly tihanyi házi őrizetére gondolunk, melyet szintén megörökített. Mindezen gondolatok mentén konstruálódik az előadás anyagát képező tanulmány, mely az eddigi kutatásokhoz képest újabb, nem vagy kevésbé vizsgált anyagokat is be szeretne vonni az elemzésbe.

Képes György

(ELTE Állam- és Jogtudományi Kar, Magyar Állam- és Jогtörténeti Tanszék)

A magyar királyok tiszteleti jogai, különös tekintettel címeikre

Utolsó királyunk, IV. Károly 1916. decemberi koronázásakor, amikor már harmadik éve tartott a később első világháborúként számon tartott „nagy háború”, tíz országzászlót vonultattak fel, amelyek a magyar Szent Korona országait, köztük társ- és igényországokat reprezentálták. Utóbbiak között olyanok is szerepeltek, amelyek nemzetközi jogi jögalanyiságát, államiságát az Osztrák-Magyar Monarchia elismerte, melyekkel kötött nemzetközi szerződések a Magyar Királyság törvényei közé cikkelyeztettek be. Az előadás e különös esemény fényében a királyi tiszteletjogok (személyes felségjogok) rendszerét, és azokon belül kiemelten a magyar királyokat megillető történelmi címek és megszólítások történetét tekinti át Szent Istvántól IV. Károlyig, hangsúlyozottan támaszkodva a történettudomány (különösen Pálffy Géza és az általa vezetett MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona-kutatócsoport) újabban publikált kutatási eredményeire, valamint a kortárs magyar közjog és a közvetlen utókor (Ferdinandy Gejza, Kmety Károly, Molnár Kálmán, Csekey István) véleményére is, bízva abban, hogy részben szintézissel, de részben néhány érdekes adalékkal is hozzá tud járulni a magyar alkotmánytörténet izgalmas részterületéhez, az államfői jogkörök, uralkodói jogok történetéhez.

Kis Olívia

(ELTE-BTK Asszirológiai és Hebraisztikai Tanszék)

IV. Károly koronázása a zsinagógai liturgia tükrében

A *Hanoten tesua* [győzelmet adsz a királyoknak, Zsoltárok 144,10] imák helye a liturgiában a haftara után van a szombati és ünnepi reggeli liturgiában. A *Hanoten tesua* ima első ismert megjelenése egy 1705-ös Amszterdamban kiadott Széder Tfilot imakönyvben található. A *Hanoten tesua* imák, mint a zsidó liturgia más részei főleg zsoltárokat tartalmaznak. A

tradicionális askenázi szövegnek Zsoltárok 145,13; 144,10; 18,48 és Ézsaiás 43,16 versei az alapjai. A királyáldás hagyományos szövege Isten hatalmába vetett hit megfogalmazásával kezdődik, valamint azzal, hogy Istennek hatalma királyokat adni a földnek. Ezt követik a király jólétéért és biztonságáért való kérések. Az ima második része az ország többi tisztségviselőjének a jólétért való könyörgés, amelyhez az idők folyamán nem-zsidókért, és más országok jólétéért való kérések is belekerültek. Az ima utolsó része a királyért szóló imáknak a megváltásról szól, mely a *Haszkala* (zsidó felvilágosodás) után kiadott imakönyvekben nem mindig jelent meg. A királyáldás reflektál a zsidók helyzetére az adott országban, valamint a fordítások is érdekes történelmi dokumentumok, általában sokkal díszesebb és terjengősebbek, mint a héber szöveg. *Hanoten tesua* imák íródtak IV. Károly koronázására is, melyek értékes dokumentumai a királyhűségnek, valamint a kor sajátos viszonyai is érződnek ezeken az imákon. Előadásomban külön kitérek a IV. Károly koronázására íródott kották dallamvilágára is.

Klamár Balázs

(Aszód Városi Kulturális Központ)

Gödöllő és Erzsébet Egy kultusz és rítus társadalmi beágyazottsága

A Genfi-tó partján elkövetett merénylet után az addig is erőteljesnek mondható magyarországi Erzsébet kultusz még nagyobb lendületet kapott. Előadásomban lokális szinten – Gödöllőn – vizsgálom ezt a jelenséget, valamint azt, hogy miként kapcsolódik a királyné emlékének tisztelete Ferenc József kultuszához. Elemzésemhez a helyi sajtót használom. Gödöllőn a 20. század első felében két többnyire rendszeresen megjelenő hetilap szolgáltatta az információt a település lakóinak. Az ezekben található cikkek elemzésével vázolom az uralkodói pár kultuszának jellemzőit, valamint ezek társadalmi hátterét.

A monarchia időszakán túl azt is vizsgálom, hogy Erzsébet emlékezetének ápolása miként alakult a Horthy korszakban. A Habsburg-ház trónfosztásával az addig tudatosan erősített király kultuszt és azzal párhuzamosan futó az előbbi akarva akaratlanul támogató Erzsébet kultuszt mennyire törte derékba az új idők szele? Miként alakult a kultuszt addig befolyásoló monarchiás elit sorsa és hogyan rétegződött át a királyné emlékezetét köztudatban tartók köre?

Klestenitz Tibor

(MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont)

IV. Károly koronázása a katolikus sajtó tükrében

A királykoronázás fontos szimbolikus eszközt jelentett a magyarországi római katolikus egyház számára, amely ezt a szertartást felhasználva felmutathatta a nyilvánosság számára a bevett, tehát hivatalosan egyenrangúnak számító felekezetek között élvezett „első az egyenlők között” helyzetét. A koronázás történelmi tradíciója révén ráadásul ismét fontos közjogi funkciót tölthetett be: „Egy pillanatra tehát a »felekezetnélküli« állam is visszatér a katolicizmusnak mint régente államvallásnak álláspontjára” – állapította meg a jezsuita szerkesztésű Magyar

Kultúra című folyóirat publicistája 1916-ban. Mint láthatjuk, az ultramontán katolikusok a szertartás segítségével rövid időre visszaálmodhatták magukat az idealizált múlt viszonyai közé, örömük azonban nem lehetett teljes, hiszen a koronázáson nádorhelyettesi minőségében a református kormányfő, Tisza István is főszerepet játszott.

Az előadás arra tesz kísérletet, hogy megvizsgálja, a katolikus sajtó hogyan mutatta be és értelmezte az eseményt, milyen szimbolikus eszközöket alkalmazott. Fontos kérdés, hogy a sajtó hogyan használta fel a koronázást a felekezeti identitás megerősítése érdekében folytatott törekvéseihez, és milyen reményeket és elvárásokat fogalmazott meg az új uralkodóval szemben általában véve, illetve az egyházpolitika terén.

Mivel a katolikus sajtó a korszakban igencsak kiterjedt és differenciált volt, ezért csak a legfontosabb orgánumok elemzésére nyílik lehetőség. Ide tartozik a Néppárt politikai napilapja, a Budapesten megjelenő Alkotmány, a Zichy János gróf által vezetett Országos Katolikus Szövetség által kiadott bulvárlap, az Új Lap, a Szent István Társulat folyóirata, a Katolikus Szemle, a papi szakfolyóiratnak számító Religio és az Egyházi Közlöny, valamint a militáns katolicizmus orgánuma, a jezsuita Magyar Kultúra.

Koncz Ibolya Katalin

(ME AJK Jogtörténeti Tanszék)

Az utolsó magyar királyné közjogi jogai és kötelezettségei

IV. Károly a Borubon-házból származó páрмаi hercegnőt, Zitát vette el feleségül 1911. október 21-én az alsó-ausztriai Schwarzau kastélyban. IV. Károlyt még I. Ferenc József magyar király utasította arra, hogy nősüljön meg. A herceg okulva Ferenc Ferdinánd esetéből, akinek morganatikus házassága miatt Károly főherceg leszármazottai lettek a trón várományosai. Ezért úgy döntött, hogy a Gothaischer genealogischer Hofkalender-ben szereplő királyi családok tagjai közül választ feleséget. A házasságkötést követően maga I. Ferenc József igyekezett Zita főhercegnőt felkészíteni a leendő királynéi és császárnéi teendőkre. A magyar történelemben két főhercegnőt – I. Ferenc József feleségét, Erzsébet főhercegnőt, és IV. Károly feleségét Zita főhercegnőt – koronázták meg ugyanazon a napon, amikor férjeiket. Teljes rangú partnere volt királyi férjének, teljesítette kötelességeit, minden helyzetben felmérte, mérlegelte lehetőségeit. A legkritikusabb időszakban is neveltetésének, hitvallásának megfelelően nyilatkozott, mint a korszakban egy feleségtől elvárható volt: „Egy uralkodó sohasem mondhat le. Trónjától megfosztani lehet, uralkodói jogait megvonni tőle lehet. Ez rendben van. Mert ez merő erőszak. De ez nem kötelező arra, hogy elismerje: elvesztette uralkodói jogait. Engedhet az erőszaknak, attól függően, milyen időben és milyen körülmények közé kerül, de lemondani soha, soha, soha! Inkább pusztulok veled, de majd jön Ottó. És ha mindannyiunknak pusztulnia is kell, akad még Habsburg elegendő”

Jelen keretek között ezért szeretném a királyné közjogi jogait és kötelezettségeit Zita királynéi pozícióján keresztül bemutatni.

A király nyomában Ferenc József szegedi emlékezete

Ferenc József 1848. december 2-án, tizennyolc évesen lett a Habsburg Birodalom uralkodója, de Magyarország királyává hivatalosan csak 1867-ben koronázták. A Ferenc József és a magyarok között keletkezett óriási szakadék a forradalom és szabadságharcot követő megtorlások, és az önkényuralmi időszak eseményei miatt következett be. Mindezek következtében tulajdonképpen egészen a kiegyezésig magyarok nem tudtak (és nem is akartak) nemzeti királyként tekinteni rá, de az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy maga az uralkodó sem vágyott a magyar koronára, mivel „Isten kegyelméből” uralkodott. Ugyan a személyéhez kapcsolódó negatív elemek feloldására már az Erzsébettel kötött házasságától kezdve próbálkoztak, de igazi „áttörés” csak 1867 után történt. Így 1848-49 felett szemet hunyva, de azt megbocsájtva soha, egyfajta azonosulási folyamat is megkezdődött a századforduló környékére.

A fent vázolt rövid jellemvonások természetesen Szegeden is érvényesültek, előadásomban ugyanakkor azt próbálom megvizsgálni, hogy Ferenc József kiegyezést követő látogatásai a városban, mennyiben járultak hozzá kedvezőbb megítéléséhez, s ha igen, abban kimutathatók-e időbeli eltérések az országos képet tekintve. Kérdéseim megválaszolására áttekintem az 1879. március 17.-i és 1883. október 14-16. között tett útját a helyi sajtó tudósításain keresztül, majd felvázolom az ezek kapcsán keletkezett népi történeteket és anekdotákat. Így például bemutatásra kerül a „Szeged szebb lesz, mint volt” szállóige keletkezéstörténete, a király könnyezéséről és a városháza öreg harangjáról szóló elbeszélés, de a királynapokhoz kapcsolódó „regék” is elemzésre kerülnek. A szegedi sajtó tudósításaiból ráadásul olyan elemek is ismertetésre kerülnek, amelyek Ferenc József a magyar történeti hagyományokba illesztésére tettek kísérletet.

Kovács Gergely

(Magyarországi Mindszenty Alapítvány)

Égi, földi koronázás Károly és Zita az életszentség királyi útján

*A koronázás és a hozzá kapcsolódó katolikus szertartások az uralkodói méltóságba történő ünnepélyes beiktatás ókori hagyományából alakultak ki. A római birodalom bukása után az Egyház megőrizte és krisztianizálta ezt a pogány hagyományt. Az ősi rituálé az ún. egyházi rend szentségének, azon belül a püspökszentelésnek az elemeivel gazdagodott, kiszolgáltatása részben hasonló jeleket és formákat öltött magára, bár katolikus értelemben a királykoronázást az áldások és szentelmények (latinul *sacramentalia*) közé sorolhatjuk, melynek szövegeit a Püspöki Szertartáskönyv, az ún. *Pontificale Romanum* tartalmazta. Az Egyházi Törvénykönyv így definiálja a *sacramentalia* fogalmát: az Egyház által alapított szent jelek, melyek a szentségekkel analóg módon lelki hatásokat jeleznek és érnek el az Egyház könyörgése folytán (1166. kánon). A szentségek és a szentelmények fogalmait a Kr.u. II. évezred eleje óta*

különböztetjük meg, azelőtt a szent cselekmények kiszolgáltatását minden megkülönböztetés nélkül misztériumoknak nevezték, melyek hozzátartoztak az Egyház kegyelmi életéhez. A hét szentséget azon az alapon különböztették meg a többi szent cselekménytől, hogy közvetve vagy közvetlenül ezeket maga Jézus Krisztus alapította.

A magyar királykoronázás legfontosabb szertartáselemeit szinte mindenki ismeri, hiszen mindig részei voltak a hazai tananyagoknak. A Szent Korona mint beavató korona gazdag jelképisége és a kapcsolódó szertartások szövegei azonban már kevésbé ismertek, pedig ezek teszik világossá a magyar királykoronázás, mint szent cselekmény értelmét és a megkoronázottakhoz szóló mondanivalóját. Ennek gazdagságából merített Boldog IV. Károly apostoli király és hitvese Isten Szolgálója Zita királyné, amikor 100 évvel ezelőtt „eljegyezték magukat a magyar nemzettel”, és egyben elindultak a szentté válás részben közös, részben személyes, de mindkettőjük számára rögzös útjain...

Lakatos Adél

(Kalocsai Főegyházmegyei Gyűjtemények)

Zita királyné mesélő trónszéke Az 1916-os királykoronázás Kalocsán őrzött relikviája

2015. januárjától az 1916-os királykoronázás fontos emlékével gazdagodott a Kalocsai Érseki Kincstár állandó kiállítása, a még koronázatlan Zita királyné trónszékével. A trónszéket 2013 áprilisa és 2015 januárja között Szabó Krisztina textil-restaurátorművész restaurálta. A restaurálás költségeinek forrása a kormány Rendkívüli Kormányzati Intézkedési alapjából a kalocsai érsekségnek nyújtott támogatás volt.

Zita királyné trónszékét a koronázási szertartáson részt vevő Várady Lipót Árpád kalocsai érsek kapta ajándékba, feltehetően a párnájával együtt. A párna ma már nincs meg. A Kalocsára került darab természetesen nem a királykoronázás néhány órás szertartása alatt használandó el annyira, hogy restaurálása szükségessé váljon. A kalocsai érseki palota szalonjaiba kerülve, ülőbútorként használták. A bársonyrészek kopottsága azt sugallja, hogy igen kedvelt darab lehetett. Az 1950-es években, amikor egy ilyen „régizsimre” utaló bútor jelenléte inkább kellemetlenségek forrása volt az épületben, a Főszékesegyházi Könyvtár második emeleti raktárába száműzték. A könyvtári munkában megfáradt kollégák szintén szívesen pihentek benne. A rendszerváltás után, az 1990-es évek elején egy alkalommal időszakos kiállításon mutatták be Habsburg Ottó kalocsai látogatásának tiszteletére több más, Habsburg-relikviával együtt. Majd ismét visszakerült a könyvtári raktárba. 2012-től kezdve pedig a Kalocsai Érseki Kincstár raktárában őrizték tovább.

Zita királyné trónszéke az 1916-os királykoronázásnak helyet adó budavári Koronázó-templom (Mátyás-templom) számára, a nevezetes eseményre készített berendezés része volt. Ferenc József magyar király, osztrák császár 1916 novemberében bekövetkezett halála után, a világháború harmincadik hónapjában szinte rohamtempóban kellett a koronázást megszervezni. A szertartást a háború és a téli körülmények miatt az előzőeknél szerényebb keretek között rendezték meg. A szervezés és a konkrét lebonyolítás feladatait a Koronázási Ünnepegyeztető Bizottság végezte. Irányadónak Ferenc József 1867-es koronázási rendjét tekintették.

Az egyik legsürgetőbb feladat a budavári Koronázó-templom (Mátyás-templom) belső díszítésének, területi beosztásának megtervezése volt. Mindezek tervezésével Lechner Ödönt

bízták meg. A dekorációt illetően Lechner alap gondolata az volt, hogy egységes, meleg, ünnepélyes tónusú alaphangulatot adjon a templombelsőnek. A templom oszlopait, falait, az épület befogadóképességének növelésére emelt tribünjeit, a padlózatot, a két trónszékpár három lépcsős emelvényeit, baldachinjaikat és a főoltárt dízsátor mennyezetét bíborszínű szövettel és selyemmel vonták be. A koronázatlan királyi pár trónusát az 1867-es koronázási beosztás mintájára a főhajónak a szentély előtti részében helyezték el, függő baldachin alatt.

A trónusok emelvényeit borító szőnyeget, a trónszékeket, párnázatukat és a királyi imazsámolyok drapériáit rájuk varrt ezüst apostoli keresztek és arany páрмаi liliomok díszítették. Ez látható a Kalocsán őrzött trónszéken is. A koronázási előkészületek során nagy izgalmat keltettek ezek a felvarrt paszománymunkák (apostoli keresztek és páрмаi liliomok). Első változatuk, összesen 1700 apostoli kereszt és 350 darab liliom, Bécsben készült, de annyira silány minőségűek voltak, hogy Lechnernek újakat kellett készíttetnie az utolsó öt napban. A hatalmas nagy munkát Niewelt Adolf hímezőmester és műhelye vállalta. Az applikációs díszek elkészítése ilyen rövid idő alatt emberfeletti teljesítmény volt a részükről. A trónusok, mivel az idő nem volt elég díszesebb kivitelű trónusok készítésére, végül puhafából készült és erre a bútorkorpuszra kerültek rá a már említett díszekkel kivarrt drapériák. A trónusok készítését Damjanich László műbútorasztalos koordinálta. Egyébként is rengeteg mester dolgozott a templom díszítésének kivitelezésén. A kalocsai trónuson Boncz János mester ceruzás aláírása és egy budapesti cím olvasható.

A trónszék restaurálása során lebontásra és tisztításra került bársonyszövege. A bársonyszöveten keletkezett hiányokat, lyukakat, különösen az ülőfelületen volt nagyobb, hiányzó rész, színezett pamutvászonnal pótolta Szabó Krisztina restaurátor. A tisztított, javított bársonyszövet visszakerült a bútorkorpuszra. Majd utolsó lépésként a tisztítás során lefejtett paszománymunkák és díszek visszavarrására került sor.

Landgraf Ildikó

(MTA BTK Néprajztudományi Intézet)

„Vívjon ki békét győzelmes karod”

IV. Károly és az utolsó koronázás emléke a magyar populáris olvasmányokban és hatásuk a szóbeli hagyományokra

Az előadó néprajzkutatóként, szövegfolkloristaként az írott kultúra szöveges és képi hatását vizsgálja a 19–20. századi történeti személyek, többek között a Habsburg-ház tagjainak folklórjára, igyekszik feltárni a politikai reprezentáció, az udvari propaganda eszközeként szolgáló források, az emlékalbumok, az emléklapok, a kalendáriumok és a sajtótermékek, illetve a sajtóképek szerepét a folklórtörténetek keletkezésében és alakulásában. A szerző a nagyközönségnek szánt populáris olvasmányok közül különösképpen a koronázás tiszteletére megjelent emlékalbum anyagára, a korszak kalendáriumaira és a képes családi lapok közül pedig elsősorban a *Vasárnapi Ujság* 1916–1918 között megjelent számaira fókuszál. IV. Károly trónra kerülésével a korábbi évek gyakorlatához képest megszorodott a képes családi lapokban az uralkodóról készült fényképek és híradások száma, mert a fiatal uralkodó nyilvános, közéleti szerepvállalása sokkal aktívabb volt, mint a korábbi években az agg Ferenc Józsefé. Az előadó igyekszik áttekintést adni arról, hogy a korszak populáris olvasmányai milyen történeteket közöltek IV. Károlyról, a királyt népszerűsítő olvasmányok és a képi

ábrázolások milyen külső és belső tulajdonságait hangsúlyozták, ezek hogyan kapcsolódnak a folklór „jó király” hőtípusának jellemvonásaihoz.

Lányi Gusztáv

(ELTE TÁTK Társadalmi Kapcsolatok Intézete, Szociálpszichológiai Tanszék)

A Magyar Szent Korona és IV. Károly a „Szakrális Köztársaság” utópiája Történelmi szociálpszichológiai elemzés

A magyar Szent Korona-tan a magyar államiság kollektív tudatába/tudattalanjába (is) ágyazott történelmi pszichológiai *eszme* és – mint „műtárgy”: korona – *eszköz* is. Ám olyan *eszméről/tárgyról* van szó, amely eredendően – és a magyar államiság egész történelmi narratívájában is – *ambivalens feszültségekkel* terhes: „pogány” versus „keresztény”, „nyugat” versus „kelet” stb.

Előadásomban ezeket az ambivalenciákat az alábbi összefüggésekben fogom elemezni:

1. A Szent Korona-tan, mint történelmi/jogi konstrukció, a „szakrális köztársaság” archetípusos konfliktusmegoldó történelmi/pszichológiai mintázata.
2. Az Osztrák-Magyar Monarchia, s ezen belül Magyarország, 1916-ban, IV. Károly megkoronázásának évében.
3. A koronázási szertartás – a politikai színpad: díszletek és a (fő)szereplők. Politikai pszichológiai összefüggések.
4. IV. Károly, a békecsászár/király. A politikai alkalmasság/alkalmatlanság történelmi/pszichológiai komponensei.
5. A „szakrális köztársaság” utópiája: IV. Károly – egy lehetséges „szakrális köztársaság” legitim államfője versus a valóság.

Előadásomban azt a – látszólag történelmietlen – kérdést is feszegetni fogom, hogy a „szakrális köztársaság” megoldás lehetett volna-e a forradalmi trónfosztás, a „király nélküli királyság”, a radikális és pusztító szélsőségek (bolsevik, fasiszta) vészesen billenékeny „megoldásaival” szemben?

Ligeti Dávid

(VERITAS Történetkutató Intézet)

Hadtestparancsnokból Legfelsőbb Hadúr IV. Károly a Nagy Háború harmadik évében

IV. Károly trónra lépésének évében, 1916-ban, kiemelkedő beosztásokat látott el a háborúban. Míg a trónörökös a világégés első két esztendejében főleg protokolláris feladatokat kapott, 1916-ban kinevezték a XX. hadtest élére, amely fontos szerepet játszott a Monarchia tavaszi, dél-tiroli offenzívája során. A hadművelettől az osztrák–magyar főparancsnokság Olaszország összeomlását várta, amely azonban a kezdeti sikerek ellenére nem következett be. 1916

júniusában ugyanis kibontakozott a Bruszilov-offenzíva, amely két osztrák–magyar hadsereg pusztulását idézte elő, így le kellett állítani az olaszországi támadást is, hogy megfelelő erősítéseket lehessen keletre küldeni. Miután számos parancsnok diszkreditálódott, Károlyt hadseregcsoport-parancsnokká nevezték ki, és vezérkari főnökévé pedig a háború egyik legkiemelkedőbb német tábornokát, Hans von Seecktet tették. Károly e beosztása révén fontos szerepet töltött be az erdélyi harcokban is, miután Románia belépett a háborúba. Jóllehet a trónörökös már korábban is fontos tapasztalatokat szerzett a háború folyamán, de 1916 minden szempontból új impulzusokat adott számára, elsősorban a civil lakosság szenvedéseit (így különösen az erdélyi menekültek sorsát) látva. A trónörökös egészen november 11-ig töltötte be ezt a parancsnoki beosztást, ekkor azonban Bécsbe rendelték, miután Ferenc József betegeskedni kezdett. Az uralkodó november 21-én bekövetkezett halála után Károly vált a birodalom Legfelsőbb Hadurává, és hamarosan mélyreható változásokat kezdeményezett nem pusztán a Monarchia politikai, hanem katonai vezetésében is. Hamar világossá vált, hogy az uralkodó nem elégszik meg szimbolikus vezetői funkciókkal, hanem II. Miklós orosz cárhoz hasonlóan maga vette át az effektív főparancsnokságot. Mindennek következtében a december 30-i koronázáson az ország megvédésére irányuló szimbolikus kardcsapások valódi katonai intézkedések hírhozóivá váltak. Előadásom záró részében be kívánom mutatni ezen uralkodói katonapolitika, valamint a koronázás k. u. k. haderő általi recepcióját is.

Maczó Ferenc

(MTA BTK TTI "Lendület" Szent Korona Kutatócsoportja)

Erzsébet örökében Zita királyné emlékezete

Előadásomban arra keresem a választ, hogy Bourbon-Pármai Zita, Magyarország utolsó királynéja kibontakozó tisztelete, mennyiben kapcsolódott Erzsébet királyné kialakult kultuszához. Maga a kultusz mely új elemekkel gazdagodott és mely elemekkel tért el a korábitól. Megnyilvánulási aspektusai miben mutatkoztak meg, illetve milyen mértékben egészítette ki a hagyományos a dinasztiahoz hú kötődéseket. A szimbolikus politika érték meghatározó szerepe eredetei vallási kötődését némileg elvesztve, átalakítva a szélesebb tömegek számára is elfogadhatóvá tette. Magát a kultusz elemeit nagymértékben áthatotta az első világháborús propaganda.

Marjanucz László

(SZTE-BTK Történeti Intézet)

IV. Károly trónra lépésének nemzetközi visszhangja

Viszonylag keveset tudni arról, hogy milyen volt IV. Károly trónra lépésének nemzetközi visszhangja. Még javában folyt a háború, a diplomáciában szokásos protokoll megnyilatkozására nem volt alkalom. De az nem is annyira lényeges, mint a diplomáciai háttéralkudozások az uralkodóváltáshoz való viszonyulásról. Különösen fontos az antant és közép-európai

szövetségeseinek a magatartása ezzel kapcsolatban, Károly ismert „stílusváltásának” köszönhetően. Előadásomban az új királykoronázás kiváltotta nemzetközi reakciókat veszi számba.

Miklós Péter

(Emlékpont, Hódmezővásárhely)

A legitimista Mindszenty József

Mindszenty József (1892–1975) bíboros, esztergomi érsek, Magyarország utolsó hercegprímása a magyar keresztény konzervativizmus ikonikus alakja számára egyházi szocializációja során – a Mikes János (1876–1945) püspök vezette szombathelyi egyházmegye papjaként – meghatározó élmény volt a monarchista államforma tekintélyének tisztelte és a legitimizmus eszmeisége. A zalaegerszegi apátplébánosként, később veszprémi püspökként, majd a magyar egyház első számú vezetőjeként tevékenykedő Mindszenty sokáig hagyományos legitimista álláspontra helyezkedett (vagyis azt az elvet vallott, hogy a Habsburg-ház valamelyik tagjával kell a magyar trónt betölteni). Emiatt számos konfliktusa volt nemcsak a kortárs politikai szereplőkkel, de 1945 után egyházi személyekkel is. Így például Balogh István (1894–1976) szeged-alsóközpointi plébánossal, miniszterelnökséget vezető államtitkárral, aki – hasonlóan Varga Béla (1903–1995) balatonboglári plébánoshoz, nemzetgyűlési elnökhöz – köztársaságpárti volt (a kormány tagjaként nem is lehetett más). Mindszenty és a koalíciós években kormányzó polgári értékeket valló Független Kisgazdapártban tevékenykedő katolikus papok kapcsolatában nem pusztán a köztársasági államforma – amelyet később a bíboros és a magyar püspöki kar elfogadott – kérdése, hanem más politikai ügyek (a baloldali pártokhoz való viszony, a polgári értékek képviselőiténél kérdései stb.) is törésvonalakat keletkeztettek. Az előadásban az eddigi egyház- és eszmetörténeti kutatások eredményei és szubjektív források (visszaemlékezések) mellett primer dokumentumok (az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárának és a Szeged-Csanádi Püspöki Levéltárnak az iratai közül) is bemutatásra és elemzésre kerülnek.

Mód László

(SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék)

IV. Károly trónralépésének helyi percepciói Csongrád megyei példák

Az előadás arra tesz kísérletet, hogy a koronázás eseményének helyi fogadtatását elemezze különböző közösségek nézőpontjából. IV. Károly trónralépésének megünneplése és a Ferenc József haláláról való megemlékezések gyakran összekapcsolódtak egymással. Az elemzés rávilágít arra, hogy Csongrád megyei vonatkozásban a kisvárosi illetve községi képviselőtestületek mellett az ipartestületek, oktatási intézmények és a különböző felekezetek miképpen reflektáltak az eseményekre.

„Megelőlegezed neki a jó áldását, fejére arany koronát helyezel.” (Zsoltárok XXXI,4)

IV. Károly koronázása a zsinagógai szónoklatokban

„Megelőlegezed neki a jó áldását, fejére arany koronát helyezel.” Ekként kezdte IV. Károly királlyá koronázása alkalmából tartott zsinagógai szónoklatát Dr. Friedmann Dávid zsolnai főrabbi. Majd így folytatta: „A zsoltárok e reménykeltő szép szavával akarunk kifejezést adni azoknak a vallásos érzéseknek, azoknak a hazafias gondolatoknak, melyek bennünket most ide vezettek, hogy itt az Öröklétűnek színe előtt megünnepeljük azt a napot, melyen Magyarország hű népe ifjú királyát és az ő fennkölt lelkű hitvesét az ország szívében ünnepélyesen megkoronázza.” Előadásomban néhány magyarországi neológ, status quo ante és ortodox rabbi zsinagógai szónoklatából idézve felvázolom azt a „képet”, amely általánosnak volt mondható a magyarországi zsidó polgárság köreiből IV. Károly királlyá koronázása alkalmából. Az 1916. év végén tartott királlyá koronázást a magyar zsidók döntő többsége a nemzet részeként élte meg, tartotta fontosnak és remélte addigi életének folytatását, és kiteljesedését a jogegyenlőség talaján. A néhány magyarországi neológ, status quo ante és ortodox rabbi zsinagógai szónoklata szervesen kapcsolódik „A szeretet és hűség koronája. IV. Károly király koronázásának neológ izraelita sajtóolvasatai” című íráshoz (Glässer Norbert) annak kiegészítése, új adalékokkal.

Pallagi Mária

Ferenc József 2016 Mítosz és valóság

1848/49 – a debütálás, a Ferenc József-i kor nyitánya, a magyarok szemszögéből igen „szerencsétlenre” sikeredett entrée. A folytatás, a 68 évig tartó uralkodás nagyléptű címszavakban: politikai konfliktusok, nemzetiségi elégedetlenség, szociális feszültségek, katonai vereségek az olaszoktól és a poroszoktól, kiegyezés a magyarokkal, az első világháborút kirobbantó ultimátum a szerbeknek – az egyik oldalon. A reprezentáció emblematikus stációi a másikon: 1865: a Ringstrasse ünnepélyes megnyitása, 1873: bécsi Világkiállítás, 1879: a császári pár pompázatos ezüstlakodalma, 1896: Magyar Millennium, 1898, 1908: császári jubileum, 1908-ban a híres Kunstschauval – és persze a korabeli társasági élet elmaradhatatlan eseményei, a vadászatok. 2016-ban ugyanakkor érdekes, sőt szükséges újragondolni a kérdést: ki volt valójában Ferenc József – túl a kliséken? Illetve kire-mire vagyunk kíváncsiak a 100 éves évfordulón? Az emlékezetkultúra talán legizgalmasabb mozzanatai az Osztrák-Magyar Monarchia egykori népei által megjelenített hangsúlyok: Ferenc József mítosz és valóság között. Érdekes például a magyar populáris kultúrában az uralkodó személyes tragédiáinak – Zsófia korai halálának, Rudolf 1889-ben és Erzsébet 1898-ban bekövetkezett halálának – ábrázolása, értelmezése. Már most érzékelhető a törekvés osztrák tárlatok során, hogy egy „szerethetőbb” Ferenc József képet közvetítsenek, ahol a sokak által istenített Erzsébet mellett a császár is „emberibb” alakot ölt. Mindennek része persze szoros kapcsolatainak – családdal, „barátnékkal” – való prezentálása is, de a kételyek, gondok, dilemmák ábrázolása is. A Habsburg mítosz tovább él – jól lehet a császár 100 éve halott.

Érdekes ebben az összefüggésben, hogy a Habsburg Monarchia iránti nosztalgia hogyan viszonyul Ferenc József személyéhez. Ferenc József „virtuális jelenléte” – festményeken, fotókon, filmekben, emlékművekben –, a Médiacsászár titulus mind részei a nosztalgikus emlékezetnek. 2016-ban konkrét formát kezd öltetni egy immár 20 éve érlelődő bécsi projekt, a Haus der Geschichte, melyet 2018 novemberében a (többszörösen) szimbolikus Hofburgban terveznek megnyitni. Ferenc József 68 éves uralkodásának tematizálása kiemelt helyet kapna a Burgban, s már a tervezett megnyitó dátuma is szimbolikus, hiszen az első osztrák köztársaság kikiáltásának – melyet Ferenc József sokak vélekedése szerint szerencséjére már nem élt meg – 100. évfordulóján lenne.

Petrasovszky Anna

(ME AJK Jogtörténeti Tanszék)

A király egyház kormányzati jogainak ideológiai megalapozása a 18-19. század során

A 18. századtól kezdve a Habsburg uralkodók olyan irányvonalat képviseltek, amelynek alapján igyekeztek az államhatalom gyakorlását az egyházi befolyástól minden tekintetben függetleníteni. Ennek hatása kiváltképp az állam kultuszpolitikáját meghatározó természetjogi elvek kidolgozásában nyilvánult meg.

Az e téren jelentkező változtatások iránti igényt több megfontolás is katalizálta, s ezekben már nem kizárólagosan a katolikus egyház és a világi uralkodók között folyt évszázados hatalmi küzdelmek jelentették a legfőbb mozgató rugót. A szemléletváltást a reformáció következtében megjelenő újabb és újabb egyházi felekezetek térhódítása még inkább sürgette, s ez pedig más megvilágításba helyez az állam és egyház – immáron egyházak – viszonyát.

Elsődleges feladat az állami uralkodó egyház(ak)kal kapcsolatos jogkörének (ius circa sacra) indoklásakor megmutatkozó, részben középkori, részben modern szemléletből fakadó ellentmondások feloldása. Ennek során – főként a 18. században – megfogalmazódtak olyan uralkodói ambíciók is, amelyek a katolikus egyház feljebbvalóságával szemben az államnak az egyház(ak) belső ügyeiben történő minél nagyobb állami beavatkozását lehessen érvényesíteni, és ezt az állam sajátos jogköréből lehessen levezetni.

Ezzel szemben az uralkodó által képviselt állam egyházügyekkel kapcsolatos jogosítványainak természetjogi indoklása a 19. században már nem ezt a célt fogalmazza meg. A legfőbb cél az állami elismerés fenntartása és jelentőségének hangsúlyozása mellett, az állam és az egyházak harmonikus viszonyának megalapozása, mely utóbbit a számos téren megtapasztalt egymásra utaltságuk kölcsönös felismerése is indokolt.

Ennek megfelelően a természetjog igyekszik olyan fogalmakat tisztázni, mint egyház, vallás, vallási megnyilvánulások, lelkiismereti és vallásszabadság és az ebbe való beavatkozás lehetőségének kérdése. Fontosnak tartja mind az állam, mind az egyházi hatáskörök tisztázását, s e tekintetben a szekularizáció mindkét hatáskör védelmi körét jelöli ki. Felhívja a figyelmet arra, hogy a jó erkölccsel szembeni és az állam céljával ellentétes vallási tévtanok terjedése az államra és az elismert egyházakra egyaránt veszélyesek. Az uralkodónak az állam egyház kormányzati jogait és kötelességeit végső soron az alattvalók biztonsága, azaz testi-lelki kiteljesedése érdekében kell gyakorolnia, hiszen ez szolgálja országa jólétét.

Rákossy Anna

(MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona kutatócsoport tagja)

Múlt és jelen a koronázási misén Az utolsó magyar király koronázásakor használt kelyhek

Az 1916. december 30-i koronázási mise alkalmával két kehely volt használatban: az egyik egy 1500 körül készült magyarországi kehely és egy, kimondottan erre az alkalomra készített új, art deco stílusú kehely.

A korabeli sajtó részletesen ismertette mindkét ötvösművet a liturgikus felszerelések sorában.

A középkori kehely a budavári Nagyboldogasszony-templom középkori kincstárából megmaradt egyik kehely volt. A kehely egy olyan tárgycsoportba tartozik, amelyet a 19. század második felétől a jellegzetesen magyar alkotásnak tartottak és tartanak ma is: a bőrtűs filigránnal díszített kelyheket a 15. század második felében és a 16. században magyarországi ötvösök készítették. Ez a középkori kehely Magyarország egykori, dicső múltját képviselte a szertartáson, ugyanakkor a „koronázó főtemplom” gazdag múltját, a több száz éves történetét is megidézte. Ez a kehely a történelem minden vihara ellenére megmaradt: túlélte a kincstár menekítését és visszaszolgáltatását, a kincstár elárverezését, a honvédő háborúk miatti beszolgáltatásokat, rablásokat.

A másik kehely a koronázásra készült Csernoch János prímás, esztergomi érsek megbízásából. A kehely alkotója a budapesti Mintarajztanoda egyik tanára, a svájci származású Zutt Ruchárd Adolf volt, aki az ötvösmű egyes részeit a tanítványaival készítette el. Jóllehet a tervező, alkotó külföldi származású volt, a kortársak magyar alkotásként tekintettek erre az ötvösműre. Ez a kehely Magyarország jelenét képviselte a koronázási misén. Noha a világháború idején minden alapanyagból hiány volt, ehhez az ötvösműhöz drága és nemes anyagokat használtak fel: ezüstöt, elefántcsontot, drágaköveket. A kehely egyedi díszítésében a magyaros motívumok mellett olyan összetett jelképrendszer jelenik meg, amely a hazáért hozott háborús áldozatvállalásra éppúgy utal (a háborúban elesettek véréért és az elesettekért ejtett könnyeket egyaránt megjelenítve), mint Krisztus áldozatára.

Csernoch János az 1916. december 30-án használt kelyhet azzal kikötéssel adta az esztergomi bazilika kincstárának, hogy ez a kehely kizárólag koronázások alkalmával legyen használatban. Az utolsó magyar királykoronázás egyben az egyetlen alkalom volt, amikor ez a kehely betölthette a szerepét.

Rosselli, Alessandro

(University of Szeged)

The coronation of Habsburg's Charles as Emperor of Austria and King of Hungary (1916) in some examples of the italian contemporary press

A search on some italian newspapers (“ Il Corriere della Sera “ (Milan), “ La Stampa “ (Turin), “ La Nazione “ (Florence), and besides “ L'Osservatore Romano “ (Rome, the daily of the Vatican), “ L'Avanti “ (Milan, newspaper of the Italian Socialist Party), “ Il Popolo d'Italia “

(Milan, the daily of Benito Mussolini), before and after the death of the Emperor Francis Joseph (21 novembre 1916), shows a not great interest of the Italian press for the new Austrian Emperor and Hungarian King Charles I-Charles IV.

After, the portrait of the new sovereign in the Italian press of 1916 here analysed shows only his faults and not his real qualities.

In conclusion, Charles of Habsburg isn't very important and interesting for the Italian press of 1916 because in his thinking the Austro-Hungarian Empire, with the death of Francis Joseph and after the 21 novembre 1916, is ended.

Ságvári György

(Hadtörténeti Múzeum)

Ornátusban, mundérban, díszmagyarban Viseleti reprezentáció IV. Károly koronázásán

A viselet a 18-19. századi koronázási szertartásokon a hagyományos szimbólum-rend részének, mondhatni koronázási kelléknek, egyszersmind nemzeti jelképnek számított. Magyar egyenruhát, „huszártábornoki díszruhát” viselt maga a király is, és legnemzetibb divatú ruháiban vonult fel az eseményre a magyar társadalmi és politikai elit, a tevékeny koronázási szereplők és protokoll résztvevők egyaránt. Így történt ez az 1916-os koronázáson is. Minthogy a koronázásnak igen gazdag a (viseleti) forrásanyaga, sok-sok fotó, mozgókép, festmények, rajzok állnak rendelkezésre, és a korabeli sajtó is érzékletes helyszíni tudósításokkal szinte percről-percre, jelenetről jelenetre dokumentálta a történetet, továbbá néhány ott szerepelt konkrét öltözet is fennmaradt, a „képi ruhák”, az „írott ruhák” a „tárgyi ruhák” összevetéséből felfejthető a koronázás teljes viseleti szimbólum rendszere. A koronázási szertartásra és a külsőségeire is rányomta bélyegét a háború, ami érződött a viseleten, akár konkrét öltözeteken is; sok volt az egyenruha, és feltűnően sok és szokatlan az ilyen hagyományosan parádés aktusokhoz képest, a harctéri sűrű viselet. Többek között ez is különlegessé teszi IV. Károly koronázását. A referátum ezt a „viseleti mixet” elemzi, visszautalva I. Ferenc József 1867-es koronázása és az 1896-os millenniumi retro koronázási ünnepség viseleti jellegzetességeire.

Sipos József

(SZTE-BTK Történeti Intézet)

IV. Károly utolsó kormányalakítási tárgyalásai 1918 október végén és a pártok

Köztudott, hogy 1918. október 25.-én éjszaka megalakult a Magyar Nemzeti Tanács, amelyet három párt hozott létre: a gróf Károlyi Mihály által vezetett Függetlenségi és 48-a Párt, amely a parlamenti ellenzéki párt volt. A Magyarországi Szociáldemokrata Párt, amely nem volt parlamenti párt, de a szakszervezetekkel együtt a legnagyobb tömegpárt volt. És a Jászi Oszkár által 1914 nyarán alakított Országos Polgári Radikális Párt, amely szintén nem volt parlamenti párt. A Nemzeti Tanács programját október 26.-án Kiáltvány címmel tették közvélemény elé. Ebben

követelték az ország teljes függetlenségét, a háború azonnali befejezését, a német szövetség felontását, a képviselőház azonnali feloszlatását és új választások kiírását az általános, titkos választások alapján, birtok- és szociálpolitikai reformokat, az önrendelkezési jog megadását az ország nemzetiségeinek.

Október 24-26 között IV. Károly Gödöllőn megtartott királyi audencián fogadta a pártok vezéreit és meghallgatta a kormányválság megoldására tett javaslatokat. Az első két nap a király a kormánypárt vezetőit fogadta. A harmadik nap azonban az ellenzéki pártok vezetőit is meghallgatta. E témával még nem foglalkozott érdemben a szakirodalom. Ezért előadásomban ezt a problémát szeretném körbejárni. Különös tekintettel az ellenzéki pártok vezetőivel folytatott tanácskozásokat kívánom elemezni. Azon belül is elsősorban a Nagyatádi Szabó István által vezetett Kisgazdapárt vezéreinek a királyhoz és a királysághoz fűződő viszonyáról akarok beszélni. Majd bemutatom, hogy IV. Károly miért nem Károlyit, hanem gróf Hadik Jánost nevezte ki miniszterelnöknek, akinek kormányalakítási kísérletét azonban az őszirózsás forradalom elsöpörte.

Az előadáshoz új levéltári dokumentumok, új fényképek és főleg a gazdag napisajtó anyagait használom fel.

Steinmacher Kornélia Nóra

(MNM Palóc Múzeuma)

A napsugaras királyné árnyéka

Előadásomban az utolsó magyar királyné alakját mutatom be a koronázást érintő sajtóanyag tükrében, kitérve többek között az alábbi kérdésekre is: Hogy mily módon alakították ki a királynéről a kedvező képet, milyen szerepek mentén lett alakja megragadva? Hogy működik a politikai nyelvezet, hogyan használja fel mítoszok, hiedelmek, legendák sokaságát az újságíró? Milyen közvetett üzenet olvasható ki az újságok által alkalmazott retorika és szókincs jellegéből azon túl, hogy a királynét dicsérik?

A korabeli forrásoktól a haláláig bezárólag hozzánk elérkező hírekből úgy tűnik élénk az utolsó királynő, mint egy vallásos, szociálisan érzékeny nő, a családjáért és a hazájáért élő asszony, aktív közéleti személy, a kultúra támogatója és alakítója. Előadásom első felében a Zita alakja körül kialakuló kultusz rekonstrukcióján keresztül igyekszem bemutatni azt, hogy milyen volt a korabeli nőideál, s hogy e női életút nagy fordulóján ezen asszony megítélésén keresztül, hogy működött, mennyiben kaphatott szerepet a dinasztikus propaganda. A róla szóló tudósítások mentén kimutatható, hogy és mennyiben felelt meg a korabeli társadalmi normáknak, milyen volt a megítélése, mint magánéleti, és mint közéleti személy, hogyan vált egyaránt a korabeli sajtóban a nők számára példaképként feltüntetett nagyasszonyok egyikévé, a nemzetközi nagypolitika zálogává és az uralkodó dinasztia meghatározó, reprezentatív elemévé.

Előadásom második felében arra helyezem a hangsúlyt, hogy az utolsó magyar királyné alakja a kulturális emlékezetben miként köthető össze Erzsébet királyné alakjának kultuszával, akihez hasonló módon őt is a hitvestársával, a magyar királlyal egyszerre, s egy helyen koronáztak meg, s akit hasonlóképp idegen származása ellenére a közvélemény a rajongásig szeretett. A vonatkozó szövegek kapcsán azt elemzem elsősorban, hogy hogy alakította közvetett és közvetlen módon a Sissi körül kialakult kultusz Zitáét, mennyiben volt ez a kultusz hasonló és

eltérő a koronázás idején megjelent sajtóhírekben és az utókornak a koronázás idejét érintő visszaemlékezéseiben.

Szabó István

(PPKE AJK Jogtörténeti Tanszék)

Történeti alkotmányunk és az 1921-es trónfosztó törvény

Az 1920. évi I. törvénycikk fenntartotta az 1918 előtti alkotmányos berendezkedés jogfolytonosságát. Így IV. Károly, valamint a Habsburg-Lotaringiai Ház magyar trónhoz való jogát, valamint az 1921-es trónfosztó törvény alkotmányosságát a történeti alkotmány keretei között kell vizsgálni.

Azt a szabad királyválasztók is elismerték, hogy ha a Pragmatica Sanctio hatályát is veszítette, a már megkoronázott király trónhoz való jogát ez nem szünteti meg. Vagyis az aktuális (már fennálló) és a virtuális (jövőben megszerezhető) jogokat el kell egymástól választani.

Az aktuális jogoknál találunk-e alkotmányos okot arra, ami miatt IV. Károly trónhoz való joga megszűnt volna? Az uralkodó elhunytán és lemondásán kívül lehet-e más ok, ami miatt a magyar király elveszíti a trónhoz való jogát? Ezzel összefüggésben vizsgálni kell az Eckartsauai nyilatkozat érvényességét is. Külön kérdés Ottó főherceg jogállása is, vajon a már élő trónörökösnek aktuális, vagy virtuális joga van a trónhoz?

Ottó főherceg utódainak jogai már kétségtelenül a virtuális jogok körébe tartoztak, aminek kapcsán már jelentőséggel bír, vajon a Pragmatica Sanctio az Osztrák-Magyar Monarchia felbomlásával hatályát veszítette, vagy nem. Ha hatálya nem szűnt meg, akkor nem képezheti vita tárgyát, hogy a virtuális jogok is érintetlenül maradtak. De mi az alkotmányos helyzet akkor, ha a Pragmatica Sanctio már nem lenne hatályos? Az szintén konszenzus véleménynek mondható, hogy visszaáll az 1547 (lényegében a Mohács) előtti trónbetöltési rend. Vajon Magyarország ekkor választási, vagy örökletes monarchia volt? Mert IV. Károly, vagy ha Ottó főhercegnek is aktuális joga volt, akkor őt követően, a Mohács előtti trónbetöltési rend érvényesül.

Mindez persze csak akkor igaz, ha trónfosztó törvény alkotmányossága kétségbe vonható. Vajon a történeti alkotmány szerint volt-e joga az országgyűlésnek (nemzetgyűlésnek) ahhoz, hogy a királyt elmozdítsa trónjáról? Már maga az egy érdekes probléma volt, hogy miként fogalmazták meg a törvény szövegét? A szabad királyválasztók mellé állva deklarálták a trónhoz való jog korábbi megszűnését, vagy egy még létező jog megszüntetését mondták ki?

Végül meg kell vizsgálni az 1926-os felsőházi törvény azon rendelkezésének hatását is, amely szerint a dinasztia tagjai helyet kaptak a második kamarában

Vajda András

(Sapientia Erélyi Magyar Tudományegyetem, Marosvásárhelyi Kar)

Az utolsó magyar király emlékezetének kultiválása a világhálón

Az emlékezés kultúrája – mondja Jan Assmann – elsősorban a múlthoz való viszony formáin nyugszik. A múlt azáltal keletkezik, hogy az ember viszonyba lép vele. Az utókor részéről ez a *megemlékezés* formáját ölti.

IV. Károlyt 1916. december 30-án koronázták meg a Mátyás-templomban, Budapesten. A szertartásról az ország minden jelentősebb lapja tudósított, az eseményről több fénykép és filmfelvétel is készült. A koronázásról emlékérem, jelvény, olajnyomat stb. készült, az Érdekes újság külön lapszámot szentelt az eseménynek, majd egy évvel később emlékalbumot adott ki a szertartáson készült felvételek felhasználásával. A király portréjával vagy egészalakos képének felhasználásával különböző képeslapok, olajnyomatok és bélyeg is készült. A király és családja életéről, az országban vagy a fronton tett látogatásairól szintén számos vizuális dokumentum (rajz, fénykép és filmfelvétel) maradt ránk.

Az utolsó magyar király életének az események idején készült vizuális és narratív dokumentumait és reprezentációit az elmúlt száz év alatt különböző formában került felhasználásra. Egy részüket múzeumi gyűjteményekben őrzik, másik részük magángyűjtők tulajdonába került. Tudományos és ismeretterjesztő kiadványok illusztrációiként köszöntek vissza.

Az elmúlt két évtizedben, az internet és az információs és kommunikációs technológiák terén lezajlott fejlődés következtében ezek a képi reprezentációk egyre gyakrabban különböző online (történelmi) magazinokban, blogokon, digitális archívumokban, vagy közösségi és fájlmegosztó oldalakon köszönnek vissza. Az elemzés az utolsó magyar királyról az eltelt száz évben létrejött/felhalmozott történelmi múltnak az interneten zajló újra- és átértelmezését elemzi. Az emlékállítás/ápolás gyakorlatában és a múlt újratermelésének formájában konstituálódó megemlékezési eljárásokat és azok kulturális természetét vizsgálja.

Varga Norbert

(SZTE ÁJTK Magyar Jogtörténeti Tanszék)

Közjogi vita a magyar király állampolgársága körül

Az állampolgársági jog alapvető követelménye volt, hogy minden honpolgárság elvi alapokon nyugodjon. A magyar állampolgárság 1879:L. tc.ben történő szabályozását követően, közjogi vita alakult ki a magyar király állampolgársága körül. A trónöröklési törvények, az országgyűlési vita és a szakirodalmi álláspontok vizsgálatán keresztül válaszolhatjuk meg az előbb feltett kérdést. Kérdésként merült fel, hogy a magyar király magyar állampolgár-e, és ha igen, akkor rá vonatkozik-e az első állampolgársági törvény rendelkezései.

A királyi család tagjainak az állampolgárságát is ugyan azon szóval jelölték, mint a honpolgárokét. Az állampolgársági jogviszony tartalmában azonban lényeges eltéréseket fedezhetünk fel. Az állampolgári jogokban is részesültek, az uralkodóház tagjai Magyarországon gyakorolhattak bizonyos politikai jogokat, különleges elbánásra tarthattak igényt. A törvények által létrehozott privilegizált helyzet a királyi család minden tagjára vonatkozott.

Királyfi Árpád és Schiller Bódog a Jogtudományi Közlöny hasábjain megjelent tanulmányai alapján kijelenthető, hogy a királyi család állampolgárságát nem lehet közjogi értelemben „közönséges” állampolgárságnak minősíteni. A királyi család tagjai nem olyan módon vettek részt a jogok gyakorlásában, mint az átlag honpolgár. Az állampolgársági jogviszony tartalma esetükben teljesen mást jelentett. E viszony tiszteletbeli jellegét hangsúlyozta Királyfi Árpád, aki ezt az állampolgárságot „nem valóságos, hanem quasi állampolgárság”-nak tekintette.

Ebben az esetben a privilegizált állampolgársági kifejezés használata lenne a megfelelő, utalva a speciális honpolgári státuszra.

Vér Eszter Virág

(ELTE BTK, Történelem Segédtudományai Tanszék)

„... bizonyos reprezentatív kötelességeket teljesített, végtelen női tapintattal...”. A királynéi szerepkör „realizálódása” a 19. század második felében

Konszenzus figyelhető meg az osztrák szakirodalomban a magyar királynévá koronázás tekintetében, melyet Erzsébet magyarokkal szembeni szimpátiájának mintegy „megkoronázásaként” jelenítenek meg, s melyet az angolszász szakirodalom is szinte differenciáltság nélkül átvesz. E dilemma a magyar feldolgozásokat is jellemzi, melyek legnagyobb nehézségét az jelenti, hogy az alap kutatások szintjén nemcsak a királyné-koronázások ceremóniális feltárása, – mely csak az uralkodó tekintetében esetlegesen mintegy mellékszálként jelenik meg a modern feldolgozások vizsgálatakor – hanem a királynéi szerepkör részleteiben való feldolgozása sem valósult meg az újkor vonatkozásában, amely értelemszerűen rendkívül megnehezíti ennek kultikus beágyazottságú megközelítését is. Noha a korabeli hivatalos propagandában a legitimitás erősítésének részként a rendszer egyik alaptételeként értelmeződik számos vonatkozásban. Miközben mind a vizuális megjelenítés tekintetében, mind textológiai értelemben meghatározó elemként, – a kultusz alaprétegét képezve, szinte állandó jelleggel jelen van személyének mind az ünnepi, mind a hétköznapi „bemutatásban”.

Windhager Ákos

(Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti és Módszertani Kutató Intézet)

**IV. Károly koronázási miséje
Zenei reprezentáció és kulturális emlékezet**

Az 1916. december 30-i koronázásról nehéz tudományos távolságtartással beszélni a következmények ismeretében. A ceremónia politikai felelősei, Tisza István, Jékelfalussy Zoltán és főként a főrendező, Bánffy Miklós győzelmesen kanonizálták a *Modern Ordo Coronationis Hungariae*-t. Szent István palástjának tovább varrásán, a koronázási eskün és a négy irányba történő kardvágáson túl immár a miniszterelnök kinevezett nádorhelyettesként vett részt a szertartáson, a koronázási szentségeket Liszt *Koronázási miséjére* szolgáltatották ki, s az ünnepséget a magyar *Himnusz* eléneklése zárta. Az Operaház látszólag igazodott az *Ordo*-hoz, valójában azonban az épülete átadásakor adott ünnepi műsorát ismételte meg.

Az előadás során áttekintem a királyi reprezentációban felhasznált és egykoron felhasználható zeneműveket. Volt-e egyáltalán politikailag elkötelezett, királyhű zenemű? Miféle állandó alkukra kényszerültek a szerzők, intendánsok és karmesterek az aulikusság mezében? Ezek fényében vizsgálom meg a Liszt-mise és az Erkel-ima korabeli aktualitását. Végül, az adott politikai kultúra szempontjaiból értelmezem a műsorisméltódések szakralitását és profanitását. Vajon mit is jelent az, hogy 1916-ban Bánffy Pierre Menard-ként újraírta 1867-t?

Az utolsó királykoronázás propagandájának tárgyi emlékei

Az első világháború alatt a hadsegélyezéssel és jótékonykodással foglalkozó szervezetek minden alkalmat megragadtak, hogy a lakosságot valamilyen módon rávegyék arra, hogy az egyre fogyatkozó anyagi javaikat karitatív célokra áldozzák. Ez nem volt könnyű feladat, mivel az 1914–15-ös lelkesedés 1916 második felére igen csak megcsappant.

A Hadsegélyező Hivatal már az uralkodóváltás előtt is törekedett az uralkodóház tagjainak népszerűsítésére, különböző minőségű és árfekvésű nyomatokat bocsátott ki a szövetséges uralkodók, trónörökösök, illetve más családtagok arcképével.

IV. Károly megkoronázása után további akciókat indítottak jótékonyági céllal: például a „Királykép” vagy az „Érsekszobor”-akciót, valamint összeállítottak egy kollekciót a koronázás alkalmából kiadott kiadványokból „a koronázás legszebb emlékei” néven.

Károlyról és Zitáról is kiadtak mellszobrokat különféle anyagokból szintén hadsegélyező céllal.

A Hadsegélyező Hivatal és az Augustza Gyorssegély-Alap közös akciója volt a „Koronázási domb földje”-akció, amelynek során kiporciózták az 1917 januárjában elbontott, a budavári Szent György téren álló koronázási domb földjét kisméretű üvegkoronákba és a rokkantak, hadiözvegyek és árvák javára árusítani kezdték.

A háború kitörése után elszaporodó propaganda tárgyak is követték az uralkodóváltás eseményét. A jól ismert tárgyakon, amelyeken a szövetséges uralkodók kaptak helyet, I. Ferenc Józsefet halála után szinte azonnal felváltott az új uralkodó arcképe. Megjelentek új jelvények, porcelánok, ékszerek, emléktextilek Károly és családja ábrázolásával.

Az előadás során a fent említett akciókat és a hozzájuk kapcsolódó, valamint a Hadtörténeti Múzeum gyűjteményeiben megtalálható, a koronázás propagandájához kapcsolódó tárgyakat szeretném részletesebben bemutatni.

Zima András

(Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetem)

A koronázás szekuláris és vallásos cionista sajtóolvasatai

A cionisták a magyar nemzettel való neológ azonosulás stratégiája helyett, a Monarchiához, illetve a Dinasztiához való feltétlen lojalitást választották. A neológokhoz hasonlóan az uralkodónak és a Dinasztiának tulajdonították a Monarchia népei és felekezetei közötti béke fennmaradását. A Habsburg dinasztiát egy olyan nemzetek és vallások fölötti intézménynek látatták, mely egyedül hivatott a Birodalom egységének megőrzésére. Ez a felfogás megmutatkozott az uralkodó családhoz kapcsolódó eseményekről szóló tudósításokban, és összhangban állt Habsburg-Ausztria cionista zsidóinak önmeghatározásával.

IV. Károly koronázásakor a cionista sajtó az új királyt a zsidó nép védelmezőjeként mutatta be, ki a világháború borzalmai között zsidó alattvalóihoz mindig „jóságos és szeretetreméltó” volt.

A koronázás apropóján a cionista sajtó az alkotmányos monarchiában a száműzetés zsidói számára az évezredek zsidó állameszmény ideáljának közép-európai megvalósulását látták.

Isten áldd meg a magyart!
(Ungarische Volkshymne)

Andante religioso
Is - ten áldd meg a ma - gyart jó kedvvel tö - seg - gel.

pp

Ágyas fe - le - je vé - dő kart. ha küzd el len - seg - gel.

Zenés levelezőlapok 11. sz. Törv. védve: 30282 Isz. Gerő Imre Budapest I.
Kiadását jótékony célból engedélyezte: Rózsavölgyi és Társa Budapest.

A felhasznált illusztrációk az SZTE Klebelsberg Könyvtára, az MTA BTK TTI "Lendület" Szent Korona Kutatócsoportja, valamint az Aszód Városi Kulturális Központ Petőfi Közérdekű Muzeális Gyűjteménye anyagából származnak.

Koronázási emlékek

Királykoronázás és patriotizmus a populáris kultúrában

Időszaki kiállítás a
Szegedi Tudományegyetem
Klebsberg Kuno Könyvtárában
6722 Szeged, Ady tér 10.

Megtekinthető
2016. november 23.
és
2017. január 31.
között nyitvatartási időben

Megnyitó: 2016. november 23. 14.45
Megnyitja: Szajbély Mihály,
az SZTE BTK dékánja és
Pál József, egyetemi tanár
Benyó-Korcsmáros Réka népdalénekes
közreműködésével
A kiállítást támogatta
a Szegedért Alapítvány

Émlék a koronázási díjdombról 1916. XI/30.

Szegedért
Alapítvány

Solymossy
Sándor
Egyesület

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi
Intézet

MTA-SZTE Vallási
Kultúrakutató Csoport

SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális
Antropológiai Tanszéke

Országos Rabbiképző
Zsidó Egyetem

A SZENT KORONA ÉS KORONÁZÁSI KINCSEINK NYOMÁBAN

Rendezte: Bárány Krisztián és Bárány Dániel (FilmLab)

Időpont:

2016. november 23. (szerda), 19:00 óra

Helyszín:

MTA Szegedi Akadémiai Bizottság Székház, Díszterem
Szeged, Somogyi u. 7.

**A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
BÖLCSÉSZETTUDOMÁNYI KUTATÓKÖZPONT
TÖRTÉNETTUDOMÁNYI INTÉZETE**
tisztelettel meghívja a „Lendület”
Szent Korona Kutatócsoport
legfontosabb kutatási eredményeit
bemutató ismeretterjesztő film
szegedi vetítésére

A bő egy órás filmvetítés utáni beszélgetés vendége:

Pálffy Géza, az MTA BTK TTI „Lendület” Szent Korona Kutatócsoport vezetője

A beszélgetést vezeti: Katona Csaba történész (MTA BTK TTI)

Szegedért Alapítvány

MTA-SZTE Vallási
Kulturakutató Csoport

MTA SZAB Jogi
Szakbizottsága

SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális
Antropológiai Tanszéke

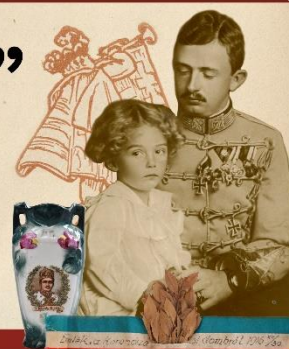
Országos Rabbiképző
- Zsidó Egyetem

SZTE Magyar Jogtörténeti
Tanszéke és Európai
Jogtörténeti Tanszéke

„Fogadd a koronát...”

Ünnep és válság, hagyományok és reformkonceptiók, múltpercepciók és jövőképek Magyarország utolsó koronázási szertartása körül

Szeged, 2016 november 23-24.

Сзегед, 2016 ноембер 23-24

Jegyzetek

Szegedért Alapítvány

Solymossy Sándor Egyesület

MTA
Bölcsészettudományi
Kutatóközpont
Történettudományi
Intézet

MTA-SZTE Vallási
Kultúrákutató Csoport

MTA SZAB Jogi
Szakbizottsága

SZTE-BTK Néprajzi és Kulturális
Antropológiai Tanszéke

Országos Rabbiképző
- Zsidó Egyetem

SZTE Magyar Jogtörténeti
Tanszéke és Európai
Jogtörténeti Tanszéke